

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Versijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

De Statenvorming in Afrika — Democratische en totalitaire tendenzen

Voordrachten gehouden in januari 1961 in het «Studium generale» van de
Rijksuniversiteit te Utrecht door

Prof. F. DUMON

Advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie
Professor aan de Universiteit te Brussel

De uiteenzettingen welke ik de eer zal hebben voor U te houden zijn die van een jurist, die weliswaar voor jaren de gelegenheid had gedurende een paar maanden in Afrika te verblijven en er sommige waarnemingen aangaande het sociaal en economisch milieu te doen, maar die op sociologisch en ethnisch gebied geen werkelijk persoonlijke ondervinding bezit en die derhalve tot vervulling van zijn taak als jurist, meer willende weten over de nieuwe staatsinstellingen, steunen moet op de werkzaamheden en bevindingen van anderen. Dit is een eerste voorzorgsmaatregel die mij noodzakelijk blijkt om U al te grote teleurstellingen te besparen.

Een tweede bemerking : ik zal natuurlijk vandaag niet op volledige wijze het reusachtige gebied van de statenvorming in Afrika kunnen behandelen en het lijkt me ook zeer moeilijk de twee onderwerpen welke ik de eer zal hebben te behandelen in twee gelijke delen te splitsen; één voor het college van heden, één voor dat van volgende week. Zij zijn zeer nauw met elkaar verbonden; elementen van een uiteenzetting van het probleem van de statenvorming betreffen het sociaal milieu, de rechten en bekwaamheden van de enkelingen, grondslag van een onderzoek naar de democratische of totalitaristische tendenzen. Omgekeerd verklaart dit milieu het bestaan of de totstandkoming van bepaalde politieke structuren.

Met uw goedvinden, neem ik mij derhalve voor het volgende plan te volgen voor mijn beide colleges, opgevat als vormende een geheel.

In een eerste deel zal ik de evolutie van de statenvorming in sommige Afrikaanse landen aantonen en in de mate van het mogelijke ontleden. Daarover zal het grootste gedeelte van mijn betoog lopen.

Daarna zullen wij in het bijzonder het milieu en de politieke instellingen onderzoeken om de democratische of de totalitaristische tendenzen te belichten. Tenslotte zal ik pogen tot een paar conclusies te komen.

Men weet hoe moeilijk en kies het is een bevre-

digende definitie van de Staat te geven. Ik zal dan ook voorzichtig zijn en er geen enkele voorstellen. Voor zoveel mijn uiteenzetting dit vergt, zal ik eraan herinneren dat een Staat, een bevolking, een grondgebied en een Regering veronderstelt. Met vele auteurs moet men tevens aannemen dat de onafhankelijkheid en de onmiddellijke uitvoerbaarheid (immédiatité) van de beslissingen der regeringsorganen, kenmerken van de Staat zijn.

Al deze elementen en kenmerken kunnen natuurlijk niet afgezonderd worden; elk speelt een belangrijke rol en oefent een invloed op de andere uit om aldus het proces van de statenvorming in een bepaalde richting te leiden.

Zo zullen de cultuur en de beschaving der bevolkingen, en tevens hun tradities, onvermijdelijk op de aard van de regeringsvorm een sterke weerslag hebben. Economische vereisten o.a. zullen grondige wijzigingen gebieden aan de vorm welke op een zelfde grondgebied gevestigde bevolkingen, en de reeds ontstane regeringsorganen, uitgaande van hun neigingen, reeds beslist hadden aan de staatsstructuren te verlenen.

De territoria en hun overheidsorganen zullen zich aaneensluiten en zodoende zullen allerlei staatsstructuren tot stand komen : unitaire of bondsstaten, Unie van Staten, Statenbonden, Commonwealth. Soms zullen de eventuele factoren slechts tot verdragen of overeenkomsten tussen Staten leiden.

De talrijke formules van samenwerking, die in Afrika aanwezig zijn, hebben hun weerslag op de onafhankelijkheid en op de onmiddellijke uitvoerbaarheid der overheidsbeslissingen.

De huidige Afrikaanse Staten zijn ontstaan op grondgebieden die niet door de werking der natuurlijke omstandigheden afgegrensd werden maar wel louter door het toeval der ontdekkingsstochten in een nieuwe wereld of ingevolge willekeurige politieke transacties

tussen Europese mogendheden. Men betreurt dan ook de « balkanisatie » van het Afrikaans grondgebied.

Ten gevolge van deze toestand wordt thans de toenadering tussen de nieuwe Staten in de hand gewerkt.

Het kan, m.i., een vergissing zijn het onderzoek van de sociologische en staatkundige verschijnselen te beperken, tot een bepaald deel van de wereld en die verschijnselen te willen afzonderen van hetgeen elders gebeurt. Wetenschap betekent immers universaliteit. De waarnemingen op één bepaalde plaats verbeteren, voltooiën of verklaren die welke elders gedaan zijn.

Ik heb het derhalve noodzakelijk geoordeeld, samen met U een beperkt onderzoek naar het probleem van de statenvorming buiten het eigenlijke tropische Afrika in te stellen en ik heb mijn keus op Tunesië laten vallen.

Wij zullen zodoende vaststellen dat gelijkaardige omstandigheden als die in tropisch Afrika, tot het ontstaan van de overeenstemmende politieke instellingen aanleiding gegeven hebben.

* * *

Het verdrag van Bardo van 12 mei 1881 had aan Frankrijk een protectoraat over Tunesië verleend.

Lyautey heeft op duidelijke wijze de kenmerken van een protectoraat bepaald: « la conception du protectorat est celle d'un pays gardant ses institutions, son gouvernement et s'administrant lui-même, avec ses organes propres, sous le simple contrôle d'une puissance Européenne, laquelle se substitue à lui pour la représentation extérieure et prend généralement l'administration de son armée, de ses finances, et le dirige dans son développement économique; ce qui domine cette conception c'est la formule contrôle à la formule administration directe » (2).

Maar de lokale instellingen in Tunesië waren geenszins aan de vereisten van een moderne Staat aangepast; zij waren overigens nog gekenmerkt door theocratische en absolutistische grondslagen; de bevolking genoot ook noch onderwijs, noch materieel welzijn.

Frankrijk voelde dan ook de noodzakelijkheid het protectoraatsstelsel te wijzigen of aan te vullen; naast de plaatselijke instellingen werd een volledige Franse administratie, opgericht die gans onafhankelijk was van de Tunesische instellingen, die dus generlei delegatie van het gezag van de Tunesische autoriteiten ontvangen had en uitsluitend van Frankrijk afhing.

Zo was Tunesië niet meer uitsluitend aan een protectoraatsstelsel onderworpen; een regiem van co-soevereiniteit was ontstaan.

Er volgde nog een tweede grondige wijziging aan het oorspronkelijke staatsbestel: de toekenning van een bevoorrecht burgerschap aan de talrijke Franse onderdanen die zich in het land hadden gevestigd; zij ontvingen niet alleen het recht deel te nemen, zoals de Tunesiërs, aan het openbaar leven maar zij kregen niettegenstaande hun gering aantal, vergeleken bij dat van de inheemse bevolking, een gelijke vertegenwoordiging in de nieuwe staatkundige instellingen die door Frankrijk na 1946 opgericht werden.

Deze voorrechten waren met klem door de Franse bevolking geëist; hetzelfde had zich immers ook in Marokko voorgedaan. Wellicht is het een zwakheid van Frankrijk geweest aan die eisen toe te geven. De tot stand gebrachte bevoorrechte positie heeft de goede verstandhouding tussen de nationalist en Frankrijk doen verdwijnen; zij heeft tevens, in het bijzonder, de verwezenlijking van het stelsel van interne onafhankelijkheid, gepaard gaande met een enge vereniging met Frankrijk, een noodzakelijke phase

vóór de verlening van de volledige onafhankelijkheid, in het gedrang gebracht en tenslotte door de nationalist en doen verwerpen.

Bourguiba en de Neo-Destour verzetten zich hevig tegen « la participation des Français de Tunisie aux institutions politiques de la Régence, qui aboutit à reconnaître à une colonie étrangère un droit de propriété sur le pays, alors que l'autonomie interne promise par la France suppose la restitution aux autorités tunisiennes légales des prérogatives accaparées jusqu'ici par le Résident général et les autorités du Protectorat ». (3).

In september 1945 werden de eerste belangrijke wijzigingen in de politieke instellingen van Tunesië door Frankrijk beslist: aan de Tunesiërs werd het recht verleend metterdaad aan het beheren van hun belangen deel te nemen... maar tegelijkertijd werd aan de Franse bevolking de bevoorrechte positie, waarvan zoëven sprake, toegekend. Het « Grand Conseil » werd naar bevoegdheid en samenstelling gewijzigd; de Ministerraad werd weliswaar nog steeds door de Franse Resident-generaal voorgezeten maar zes Tunesische ministers werden lid ervan. Een Kabinetraad (conseil de cabinet) werd door een eerste Minister die een Tunesiër is voorgezeten; deze raad werd echter door de Franse administratie gecontroleerd.

In 1955, heeft een zeer belangrijke etappe in de evolutie van de staatsinstellingen plaats; door de overeenkomsten van Juni wordt aan Tunesië de interne autonomie toegekend. Op 14 april 1956 wordt door een Tunesische Constituante, uitsluitend door de leden van twee inlandse politieke partijen gevormd — de Neo-Destour en de C.C.G.T.T. — artikel één van de grondwet gestemd.

Al de interne bevoegdheden worden aan Tunesië overgedragen, maar Frankrijk behoudt nochtans belangrijke machten op het stuk van de openbare veiligheid en de rechtsbedeling. Maatregelen werden overigens genomen om de belangen en de veiligheid van de Franse onderdanen te vrijwaren.

Tunesië moet, volgens de overeenkomsten van 1955, een gemeenschap — une communauté franco-tunisienne — met Frankrijk vormen; Frankrijk behoudt de verantwoordelijkheid voor de externe soevereiniteit en de landsverdediging, het behartigt Tunesië's economische en financiële belangen. Organen van de nieuwe gemeenschap worden opgericht: vergaderingen van de Franse en de Tunesische regering en een Frans-Tunesische arbitrale Raad, bevoegd om uitspraak te doen over al de aangeklaagde schendingen der bepalingen van de overeenkomsten van juni 1955.

Deze overeenkomsten, die een omzichtige, nuttige en aangepaste geleidelijke evolutie in de volledige staatsvorming in Tunesië mogelijk maakten en die de bevolking en de kaders in staat stelden zich, onder het toezicht en de leiding van het ervaren Frankrijk, zonder altijd nadelige overhaasting, voor te bereiden op het opnemen van al de verantwoordelijkheden van een moderne Staat, die over geschoolde en talrijke besturen niet konden beschikken, werden slechts gedurende een paar maanden toegepast.

Hoe nuttig en zelfs noodzakelijk ook, zij werden geofferd aan onberedeneerde eisen en aan de bevreemding van nationalistische en prestigeverzuchtingen. Frankrijk was verplicht in 1956 aan Marokko, de volledige onafhankelijkheid toe te kennen. Het Tunesische nationalisme kon niet langer dulden ten achter te blijven en eiste derhalve ook dezelfde stap. Op 20 maart 1956 werd er beslist dat Tunesië voortaan een onafhankelijke en volledig soevereine Staat was.

Nauwe banden — economische, financiële, culturele... — waren natuurlijkerwijze tussen Frankrijk en Tunesië

in de loop der jaren ontstaan. Zij waren onvermijdelijk tussen de beide landen tot stand gekomen, en moesten ook in het belang van allebei in stand gehouden worden. Tunis had o.a. een dringende nood aan technici op alle gebieden, om de eigen administratie, het leger te vormen, om te voldoen aan de noodwendigheden van het openbaar onderwijs. 75 jaar lang had Tunesië onder de invloed van de Franse cultuur gestaan; haar elite werd gevormd in Frankrijk, de politieke instellingen en de lokale politieke en administratieve autoriteiten werden geleidelijk uitgebouwd naar het Frans model. De Franse taal was een in Tunesië gebruikelijke taal geworden.

Verscheidene overeenkomsten werden derhalve noodzakelijkerwijze tussen Frankrijk en Tunesië gesloten tot regeling van de technische en culturele betrekkingen: ik vermeld de overeenkomsten van 3 juni 1955, 9 maart 1957, 15 april 1959...

Om voldoening te schenken aan eisen van nationaal prestige en waarschijnlijk ook om aan het verlangen van de bevolkingen tegemoet te komen werden weliswaar dikwijls onbetwistbare belangen van het land opgeofferd; aldus werden talrijke bevoegde en ervaren Franse ambtenaren door ongeschoolde Tunesische vervangen.

De Franse financiële hulp werd ook verminderd of stopgezet ten gevolge van de onvriendelijke houding die door de nieuwe staat tegenover Frankrijk in verband met de Algeriaanse opstand aangenomen werd.

Echter, dank zij de nauwe banden die tussen beide landen ontstaan zijn, dank zij de identiteit van cultuur en beschaving, dank zij de Franse invloed die op de Tunesische instellingen, recht en administratie, haar kenmerk geprint heeft, zal de samenwerking tussen de landen noodzakelijk blijven voortbestaan.

De Franse bijstand is onvermijdelijk. Technici komende uit andere landen, gevormd door een andere cultuur en die Tunesië's recht en instellingen niet kunnen begrijpen, zullen steeds onbekwaam blijken om de hulp te verlenen waaraan de nieuwe Staat een dringende behoefte heeft.

Ik meen derhalve dat F. Borella gelijk heeft wanneer hij schrijft: « ... il apparaît de toute évidence qu'un ensemble maghrebien rattaché à la France par des liens d'interdépendance... constituera une des pièces essentielles d'une sorte de Commonwealth des nations solidaires de la France » (4).

De Tunesische grondwet van 1 juni 1959 heeft een presidentieel stelsel in het leven geroepen en aan de president van de Republiek zeer ruime machten gegeven. Zij bepaalt weliswaar dat de wetgevende en de uitvoerende machten gescheiden zullen blijven, de wetgevende aan een vergadering toevertrouwd zijnde, maar de president heeft niettemin ook wetgevende bevoegdheden. Tussen de twee gewone zittingen van de « Assemblée » kan hij op het gebied van de wet wetsdekreten, met het akkoord van een parlementaire commissie, uitvaardigen; gedurende de zittingen mag hem het recht verleend worden om wetsdekreten te nemen; hij kan zich overigens tegen de beslissingen van de « Assemblée » verzetten door zijn grondwettelijk veto.

Ter vermindering van conflicten tussen de president en de Vergadering, zoals dit zich dikwijls in Noord-Amerika voordoet, bepaalt de Grondwet dat de president en de leden van de « Assemblée » tegelijkertijd verkozen worden.

De president wordt bijgestaan door staatssecretarissen die vóór de Assemblée politiek niet verantwoordelijk zijn.

De president verschijnt weliswaar somtijds vóór de

vergadering en geeft rekenschap van zijn beslissingen en plannen. Deze procedure bestaat evenwel niet om eventueel toezicht mogelijk te maken doch integendeel om een massale en zelfs eenparige goedkeuring te bekomen vanwege een Assemblée, die uitsluitend samengesteld is uit leden van de unieke partij — de Neo-Destour — een goedkeuring die aan de president nog meer gezag en nog hoger prestige ten opzichte van de ganse bevolking zal verlenen.

De Tunesische grondwet heeft een staatkundig stelsel aangenomen dat aan de graad van ontwikkeling van de beschaving der bevolking aangepast is. Politieke instellingen zoals die in de West-Europese en Noord-Amerikaanse staten met het fundament van hun aloude beschaving waarvan ieder lid de voordelen heeft kunnen genieten, waren in Tunesië onleefbaar geweest en hadden er tot wanorde en achteruitgang aanleiding gegeven. De wetgevende vergadering, door talrijke leden gevormd, diende beperkte machten te krijgen, een « leader » diende de verantwoordelijkheid voor de Staat op zich te nemen en moest kunnen rekenen op een grote stabiliteit om het staatsbeleid met degelijkheid en continuïteit te verzekeren. Dit is een der « constantes » van de sociale en derhalve juridische werkelijkheid in Afrika die nog in januari 1961 door de Britse Minister van Koloniën, dhr. Macleod, te Londen onderstreept werd.

De ontwikkeling van het proces der statenvorming in Brits-Afrika laat insgelijks interessante verschijnselen waarnemen.

Al zeer vroeg heeft de Britse regering de inheemse bevolking van de Goud-kust (*Gold Coast*; later Ghana) in de verantwoordelijkheid voor het staatsbeleid willen deelachtig maken. Moderne centrale en lokale politieke instellingen werden vanaf de XIXe eeuw opgericht met de medewerking van de steeds aangroeiende elite van de inheemse bevolking en van de traditionele overheden der kolonie.

Naarmate de opvoeding en cultuur zich bij de bevolking ontplooiden en deze ervaring en rijpheid verkreeg, dank zij haar deelneming in de verantwoordelijkheid voor de regering en het bestuur, werd er gaandeweg meer en meer autonomie aan de lokale personaliteiten en de louter inheemse politieke instellingen geschonken.

Reeds in 1850 was een wetgevende vergadering in de « Gold Coast Colony » in het leven geroepen. Een nieuwe grondwet van 1874 verruimde haar bevoegdheden. In 1888 was één Afrikaan lid van het « Legislative Council ». In 1916 was deze vergadering samengesteld uit drie Europeanen, drie inlandse hoofden en drie vertegenwoordigers van de geëvolueerde Afrikaanse bevolking.

In 1925 werd het principe van de rechtstreekse verkiezing voor de gemeentelijke instellingen (municipalities) en van de onrechtstreekse verkiezingen voor de provincies aangenomen. Provinciale instellingen werden immers opgericht voor de westelijke en oostelijke provincies waarvan afgevaardigden een « Joint Provincial Council » dienden te vormen. En in 1935 ontstond een *Ashanti* Confederacy Council, samengesteld uit inlandse hoofden en vertegenwoordigers van de door die bevolking bewoonde voornaamste gedeelten van de Kolonie.

Nieuwe Grondwet in 1945 waardoor aan verkozen Afrikanen de meerderheid in de « Legislative Council » verleend werd. Het « Executive Council » had nog steeds een meerderheid van Europese ambtenaren maar er werden tevens drie Afrikanen, leden van het Legislative Council, benoemd om samen met de anderen de verantwoordelijkheid van de Regering te delen.

Deze nieuwe grondwet had zeer ruime bevoegdheden aan de wetgevende vergadering overgedragen. Sommige machten werden weliswaar aan de Gouverneur voorbehouden, maar deze heeft nooit gebruik ervan behoeven te maken.

Nieuwe verkiezingen werden in 1951 op gans het grondgebied in de Kolonie gehouden.

Een grondwetherziening werd in hetzelfde jaar goedgekeurd. Een der merkwaardige wijzigingen is het nieuwe statuut van het «Executive Council» dat een «Kabinet» van een parlementair stelsel wordt. De Gouverneur is weliswaar nog steeds de voorzitter ervan, maar het aantal Europese ambtenaren wordt verlaagd tot drie (belast met verdediging, buitenlandse zaken, justitie en financiën) en de andere acht «Ministers» zijn leden van het «Legislative Council» voorgesteld door de Gouverneur na raadpleging van de Leader der meerderheid en daarna door die wetgevende vergadering aangenomen.

De nieuwe grondwet van 1954 verleende aan Ghana bijna volledig «self government» en onafhankelijkheid: de regering is voortaan een Kabinet «principal instrument of policy and broadly responsible for the internal government of the country». De voorzitter ervan is een eerste minister en de andere leden zijn allen Afrikanen, gekozen uit het «Legislative Council».

Deze wetgevende vergadering telt voortaan 104 leden, door geheel de bevolking verkozen.

Sommige machten waren nog aan de Gouverneur voorbehouden.

In 1957 wordt Ghana een soevereine en onafhankelijke Staat. De Britse wet van 7 februari 1957 («Ghana independence Act 1957») beslist dat Ghana een volledig onafhankelijke Staat zal vormen en een «Dominion van haar Majesteit de Koningin» zal worden. In uitvoering van die wet wordt door de «Order in Council» van 6 maart 1957 de nieuwe grondwet bepaald. Nieuwe en laatste wijziging op 1e juli 1960: grondwetsherziening en uitroeping van de Ghanese Republiek.

De Britse regering heeft vroeg ingezien dat het voor haar een plicht was en ook een voorwaarde om de goede verstandhouding met Ghana in de toekomst te kunnen behouden, het onderwijs en de moderne opvoeding bij de bevolking te bevorderen en te ontwikkelen.

Het bestaan van een werkelijke locale elite heeft in dit land de harmonische en geleidelijke evolutie naar de onafhankelijkheid mogelijk gemaakt.

De Britse regering had reeds tussen 1916 en 1925 de gelegenheid, met vrucht te onderhandelen en samen te werken met voortreffelijke Afrikaanse leiders zoals Sir Ofari Atta. De grondwet van 1946 werd voorbereid door een comité voorgezeten door de Gouverneur Sir Alan Burns en bestaande uit talrijke bekwame Afrikanen. Verdere grondwetsherzieningen werden in 1949 besproken tussen de Britse regering en een comité, uitsluitend door Afrikanen gevormd, en voorgezeten door een Afrikaanse rechter; M. Justice Coussey (nu Sir Henley Coussey).

Maar het is vanaf 1948 dat de Britse overheid, met de medewerking van de plaatselijke elite, de grootste inspanningen deed om het onderwijs te verspreiden en het grootst mogelijk aantal volledig geëvalueerde inlanders op alle gebieden te vormen. In 1951 legden de eerste studenten die de cursussen aan het University College of the Gold Coast gevolgd hadden, hun eind-examen in de Universiteit te Londen af. Technici werden gevormd in het Gold Coast College of Arts, Science and Technology. Technische instituten werden in 1955 opgericht te Tarkwa, Takoradi, Kumasi en Accra.

Driehonderdveertig studenten volgden in 1955 de cursussen van het University College of the Gold Coast. Bovendien liepen in juli van hetzelfde jaar 800 inlanders, dank zij door de regering of door private stichtingen toegekende studie-beurzen, college aan de Universiteit te Londen.

Onderwijzers werden ook in Ghana opgeleid. In 1946 telden de lagere scholen 80.000 leerlingen, in 1951 235.000 en in 1955 430.000. (De ganse bevolking van Ghana werd in 1955 geschat op 4.620.000 inwoners waarvan er slechts 13.000 geen Afrikanen waren).

Zeer grote inspanningen werden door de Britse regering gedaan voor de «Afrikanisering» van de kaders d.w.z. van de administratie.

Deze ervaren regering had natuurlijk ingezien dat een volk, dank zij de uitbreiding van het onderwijs en het bereiken van materiële welstand en meer bestaanszekerheid, onvermijdelijk de onafhankelijkheid zou gaan eisen en dat het derhalve voor haar een plicht was aan dat volk de middelen te verschaffen om zich zelf te besturen dank zij een degelijk voorbereid en bekwaam inheems bestuur (civil service), dat de reeds verkregen voordelen van de moderne beschaving zou kunnen beschermen, behouden en zelfs uitbreiden.

In 1951 werd een Public Service Commission opgericht. Het aantal inheemse ambtenaren van alle rang nam hand over hand toe. In februari waren 2.563 van de hoogste administratieve functies door Afrikanen bekleed. Dit «Afrikaniseringsproces» werd uitgevoerd zonder gevaarlijke, onberedeneerde overhaasting. Deze, voor het eigen belang van de nieuwe Staat, noodzakelijke wijsheid, werd volledig door de lokale politieke personaliteiten beaamd. In juli 1953 verklaarde Dr. Kwame Nkrumah vóór de Legislative Assembly dat, al was de afrikanisering volstrekt nodig, zij nochtans niet mocht geschieden met een snelheid die voor de doeltreffendheid van de bestaande diensten nadelig zou kunnen zijn; dat het geboden was nog gedurende lange jaren en zelfs wanneer Ghana volledig onafhankelijk zou zijn, op de medewerking van Britse ambtenaren te kunnen rekenen.

Het toekomstige staatshoofd van Ghana gaf andermaal het bewijs van zijn politieke wijsheid toen hij in februari 1954 vóór de wetgevende vergadering aan zijn landgenoten zonder voorbehoud verklaarde dat de keuze van de nieuwe inheemse ambtenaren uiterst voorzichtig moest zijn; zekerheid moet bestaan dat zij de nationale belangen en niet die van vreemde mogendheden zouden dienen. «The government will not tolerate employing public servants who have shown that their first loyalty is to an alien Power or foreign agency which seeks to bring our country under its domination».

De grondwet van 6 maart 1957 vertoont een zeer enge verwantschap met de Britse instellingen. Dit was normaal en meteen nuttig. Normaal omdat de bevolking en het politieke personeel meer dan een eeuw lang onder de invloed van de Britse beschaving gestaan hadden en dat, in het bijzonder, de plaatselijke politieke instellingen zich onvermijdelijk naar het Brits model ontwikkelden. Nuttig omdat Ghana een lid van het «Commonwealth of Nations» moest worden en omdat de verwantschap in de politieke instellingen onder al de leden ervan onbetwistbaar een element van samenhang en van verstandhouding uitmaakt.

Ik beperk me ertoe de volgende bijzonderheden van de grondwet van 1957 te vermelden die de Britse invloed duidelijk aan de dag laten treden:

1°) Er wordt in een parlementair stelsel voorzien.

2°) De ministers moeten leden van de wetgevende

Kamer zijn. De ministers worden bijgestaan door Parlementaire secretarissen.

3") Aan het hoofd van ieder ministerie staat een hoge ambtenaar die de titel van «permanent secretary» draagt.

4") De voorzitter van de Kamer is een «Speaker».

5") In zake openbare financiën wordt een «Consolidated Fund» opgericht en een auditeur-generaal dient toezicht uit te oefenen op de staatsrekeningen.

6") Zoals in Engeland zal een rechter «not be removable except by the governor general on an address of the Assembly carried by not less than two-thirds of the Members thereof praying for his removal from office on the ground of stated misbehaviour or of infirmity of body or mind».

Ik moge tevens enkele kenmerken eigen aan de nieuwe politieke instellingen aanhalen;

a) om tot lid van de Kamer verkozen te kunnen worden, moet men bekwaam zijn het Engels te spreken en de Engelse taal voldoende te lezen om actief deel te kunnen nemen aan de werkzaamheden van de Vergadering («able to speak and... to read the English language with a degree of proficiency sufficient to enable him to take an effective part...»).

b) De burger of het lid van de Kamer die vrijelijk zijn trouw of zijn gehoorzaamheid aan een vreemde mogendheid bekent mag niet verkozen worden, of houdt op lid te zijn van de Vergadering.

Deze bepaling die een maatregel tot bescherming van de onafhankelijkheid van de Staat en van het ingevoerde staatkundige regime is, herinnert aan gelijkaardige voorzorgen die door de Duitse grondwet van Bonn genomen werden in de artikelen 18 en 21.

c) Het opperste gerechtshof is bevoegd om de wetten aan de grondwet te toetsen.

d) Een bijzondere procedure wordt ingevoerd o.a. wanneer wijzigingen dienen aangebracht te worden aan de grondwetsbepalingen of wanneer voorstellen gedaan worden betreffende de samenstelling of de bevoegdheden van de gewestelijke vergaderingen.

e) De functies en de bevoegdheden van de traditionele Notabelen worden beschermd en in ieder gewest wordt een kamer der Notabelen opgericht.

f) Het grondgebied wordt in 104 tot 130 kiesdistrikten ingedeeld waarvan ieder een lid van de wetgevende Kamer verkiest. Sommige voorzorgen worden genomen opdat de bepaling van de grenzen der kiesdistrikten niet op willekeurige wijze, door de Regering gebeure; een wijze maatregel die in een zekere mate belet dat de Regering de uitslagen van de verkiezingen vervalst.

Grondige wijzigingen worden aan de grondwet van 1957 aangebracht door die van 1960 welke naar aanleiding van een referendum aan de goedkeuring van het volk onderworpen werd:

a) Ghana wordt een Republiek die nochtans lid van de Commonwealth of Nations blijft.

b) Het Britse parlementair stelsel wordt prijsgegeven en vervangen door een presidentieel regime. Het Staatshoofd is tevens de eerste minister. Zoals de Regering in haar voorstel tot grondwetsherziening uiteenzette; de president moet tevens de leader van de meerderheid in de Kamer zijn. In het belang van de Natie moet er een sterke en doeltreffende regering bestaan die met de Vergadering kan meewerken zodat zij tezamen een werkelijke eenheid vormen. De leden van de Kamer zullen derhalve op hetzelfde tijdstip als de President verkozen worden en, indien later President en Kamer niet kunnen overeenkomen, zal deze laatste onthouden worden.

De kandidaten volksvertegenwoordigers moeten vóór de verkiezing een kandidaat-president kiezen. Deze

keuze is onherroepelijk en bindt de kandidaat die tot volksvertegenwoordiger verkozen wordt.

Wordt president de kandidaat die gekozen werd door meer dan de helft van de verkozen volksvertegenwoordigers.

Wordt deze meerderheid niet bekomen, dan wordt de President door de Kamer verkozen, de volksvertegenwoordigers niet meer door hun vroegere keuze gebonden zijnde.

* * *

Ik wens U nu beknopt te onderhouden over de Federatie van Rhodesia en Nyassaland.

In Afrika bestaan of bestonden tot vóór een paar maanden nog andere Bondsstaten: ik vermeld Nigeria, misschien de vereniging gevormd door Tanganyika, Kenia en Uganda, Mali (Senegal en Soedan) de Frans-Afrikaanse-Madagaskarse Gemeenschap.

Sinds enkele maanden, in het bijzonder in verband met de gebeurtenissen in Afrika worden de begrippen Bondsstaat (federatie), Statenbond (Confederatie), Unie van Staten en Commonwealth voortdurend aangehaald.

Zij vertonen grondige verschillen maar zijn ook het gevolg van gelijkaardige sociologische verschijnselen. Gevoelens wortelende in een gemeenschap van ras, beschaving, taal of godsdienst, door de onmiddellijke belangen inegegeven overwegingen, economische vereisten begunstigen of veroorzaken de vereniging van Naties of Staten.

De Unie van Staten laat de onafhankelijkheid der staten volledig bestaan maar sommige organen worden gemeen. Zuid-Afrika voert als benaming «Unie van Zuid-Afrika», maar in werkelijkheid is dit land een unitaire staat met gedecentraliseerde plaatselijke instellingen, de provincies. De Indiase grondwet bepaalt dat India een Unie van Staten vormt, maar in werkelijkheid is dit land tegelijkertijd een Unitaire Staat met gedecentraliseerde gemeenschappen; sommige «Staten» en een Bondsstaat met overwegende machten van het centraal gezag.

De Statenbond (Confederatie) laat de volledige onafhankelijkheid der Staten, zowel externe als interne, voortbestaan; er is geen Super-Staat. De beslissingen die door de eigen organen van de Statenbond genomen worden zijn niet van rechtswege toepasselijk en uitvoerbaar in elke van de Staten. Een beslissing van de eigen organen van die Staten is daartoe nodig.

De «Communauté franco-afro-malgache» is sedert de Franse grondwetsherziening van juni 1960 en de toekenning aan Madagaskar en aan de Afrikaanse Staten van de volledige soevereiniteit een Statenbond. Vanaf oktober 1958 tot in juni 1960 vormden deze staten met Frankrijk een Bondsstaat (federatie) met originele noodzakelijke kenmerken.

De Bondsstaat heeft een tweevoudige natuurling: hij is een unitaire en tevens een samengestelde Staat.

Unitair ten eerste omdat zijn gezag er rechtstreeks uitgeoefend wordt op al de burgers van de Bondsstaat die derhalve onmiddellijk onderworpen zijn aan beslissingen van de federale overheden. Ten tweede omdat in zijn betrekkingen met andere vreemde staten de Bondsstaat voorkomt als een Unitaire Staat; de Federatie bezit principieel de volledige internationale bevoegdheden. Ten derde omdat al de burgers, zonder onderscheid van de Staat waarvan zij, in het bijzonder, de nationalen zijn, deelnemen aan de vorming van de beslissingen der Federatie.

De Bondsstaat is complex daar hij gevormd wordt door een associatie van Staten die autonome grondwetgevende, wetgevende, uitvoerende en somtijds rechterlijke bevoegdheden behouden. De organen van de

Staten -leden, drukken een initiaal, spontaan en vrij gezag uit. Dit kenmerkt het verschil tussen een Bondsstaat en een gedecentraliseerde Unitaire Staat; in het laatste geval zijn de regionale overheden onderworpen aan en worden zij zelfs opgericht door de wetten en andere beslissingen van het centraal gezag.

Einde 1958 werd door 150 Afrikaanse afgevaardigden de oprichting van een Bondsstaat beslist gevormd door de vier Staten van het gewezen Frans West-Afrika. Nochtans werd de beslissing slechts door de wetgevende vergadering van twee Staten goedgekeurd, Senegal en Soedan die tezamen de Mali-Federatie gevormd hebben.

Maar reeds in augustus 1960 werd deze Federatie in feite ontbonden. De onmogelijkheid voor beide staten om samen te leven in een dergelijke vereniging was duidelijk gebleken. Dhr. Mamadou Dia, voorzitter van de Senegalese Regering, die sinds jaren een overtuigd voorstanders van de Afrikaanse Federatie was geweest — in Afrika de « fédérations primaires » genoemd — bekende oprecht dat hij zich vergist had: « Nous nous sommes trompés. Les faits ont donné raison à ceux qui estimaient prématurée cette forme d'Union que revêtait le Mali. Nous ne renonçons pas à notre idéal de regroupement et de coopération. Mais il faut avoir le sens des étapes. On ne peut faire fi de l'ancienne structure territoriale ni ne pas tenir compte de la personnalité des nouveaux Etats. Le stade passionnel dépassée, il faut s'expliquer loyalement et reconnaître ses erreurs. Nous avons accusé les Soudanais de vouloir nous coloniser. Je crois que c'est vrai. Les Soudanais nous ont reproché de vouloir les traiter en parents pauvres. Je crois aussi que c'est vrai... »

* * *

Men vraagt zich af of de Belgische fundamentele wet van 19 mei 1960 betreffende het staatsbestel van Congo een unitaire Staat ofwel een Bondsstaat in het leven geroepen heeft waarvan de Provincies, de Staten-leden zouden zijn. De vraag is kies... en jammer genoeg thans van weinig praktisch belang geworden.

Men vindt in bedoelde staatsorganisatie tegelijk kenmerken van een federatie en kenmerken van een unitaire doch gedecentraliseerde staat.

De vier volgende omstandigheden verlenen aan de Republiek Congo een federaal karketer

1°) de zes provincies hebben een zeer uitgebreide politieke en bestuurlijke autonomie;

2°) één van de twee kamers die de centrale wetgevende Macht vormen, de Senaat, wordt samengesteld uit leden, in gelijk aantal door iedere provinciale wetgevende vergadering verkozen, die de Provincies en niet de ganse Natie dienen te vertegenwoordigen.

3°) De bevoegdheden zijn tussen de centrale en de provinciale autoriteiten verdeeld.

4°) Elke Provincie bezit een wetgevende vergadering en een werkelijk onafhankelijke Regering.

Maar de volgende omstandigheden verlenen aan het staatsbestel de kenmerken van een unitaire gedecentraliseerde staatsorganisatie:

1°) een toezicht wordt door het centraal gezag op de Provincies uitgeoefend, welk toezicht in een zekere mate een administratieve voogdij uitmaakt. Een commissaris van het centraal gezag kan in spoedeisende gevallen in de plaats van de provinciale autoriteiten treden. Hij kan ook de provinciale vergadering verdragen of ontbinden.

De eerste-minister kan aan de Provincie het bevel geven haar budget te wijzigen.

2°) de voornaamste en meeste staatsbevoegdheden behoren aan het centraal gezag toe. Aan de Provincies zijn slechts bepaalde machten *toegekend*.

De politieke personaliteiten in Frans Afrika had-

den sinds jaren ingezien dat het voor de nieuwe Staten volstrekt noodzakelijk was samen te werken en elkaar wederzijds hulp en bijstand te verlenen. Frankrijk had dit ook ingezien, daar het de Afrikaanse « Territoires » in twee grote administratieve gehelen gegroepeerd had; Frans West-Afrika en Frans Equatoriaal Afrika. Het had evenwel door de Loi Defferre van 23 juni 1956 de banden tussen die also gegroepeerde staten losser gemaakt.

De economische middelen van de nieuwe Afrikaanse Franse Staten en hun meestal zeer gering bevolkingscijfer maken het hun zeer moeilijk volledig zelfstandig te leven. Christian Joyle schreef (5): « Alors que la France et l'Europe aperçoivent la nécessité de grands ensembles économiques, créent le Marché commun, en Afrique on permet le morcellement qui tue les économies ».

Ook al zagen de Afrikaanse politieke leiders de noodzakelijkheid van de samenwerking in, toch waren zij verdeeld aangaande de voor de samenwerking aan te nemen politieke formule. De enen, in het bijzonder de leden van de P.R.A. (parti du regroupement africain) met o.a. als vooraanstaande persoonlijkheid de H. Senghor en later de P.F.A. (parti de la fédération africaine) waren voorstanders van de oprichting van Federaties onder enkele Staten met een Franse beschaving die later uitgebreidere Afrikaanse Bondsstaten zouden vormen.

De anderen, en in het bijzonder de leden van het R.D.A. (le rassemblement démocratique africain) met als vooraanstaande leider de heer Houphouët Boigny waren van mening dat de plaatselijke politieke partijen en de bevolkingen nog niet rijp genoeg waren om grote staatkundige gehelen te vormen en deze degelijk te besturen. De nationale persoonlijkheid van elke Staat moet volgens hen eerst gevormd en daarna verstevigd worden; een sociaal bewustzijn, gemeen aan te grote politieke eenheden, zou nog niet tot uiting kunnen komen en bijgevolg zou het onmogelijk zijn federale belangen te steunen en te verdedigen.

De voorstanders van het Federatieve streven hebben Mali opgericht. Zij hebben al zeer spoedig moeten bekennen dat de onderneming niet kon slagen.

De H. Houphouët Boigny en zijn vrienden ontveinden zich de noodzakelijkheid van samenwerking tussen de Staten niet, maar oordeelden dat het meest gepaste middel om dit doel te bereiken was het sluiten, tussen de Staten, van handels-, douane-, financiële verdragen, gepaard met eventuele aanpassingen aan elkaar van de nationale wetgeving, zonder prijsgeving van politiek gezag en van nationale wezenskenmerken. Zo zijn tot stand gekomen, het Conseil de l'Entente tussen de Ivoorkust, de Hoge Volta, Niger en Dahomey en de samenwerking op het stuk van douane, vervoer, posten, telegraaf en telefoon en fiscale wetgeving tussen de Staten van het gewezen Frans Equatoriaal Afrika.

Overeenkomsten werden voorts tussen die twee groepen van Staten gesloten.

Na de wijziging van de « Communauté franco-afromalgache » in juni 1960 werd door de Staten van het Conseil de l'Entente beslist dat de samenwerking nog diende versterkt te worden. Begin augustus 1960 zou men te Abidjan de mogelijkheid overwogen hebben van een samensmelting der strijdkrachten van de vier Staten van het Conseil de l'Entente en ook van een grotere eenmaking der grondwettelijke bepalingen (6).

* * *

Laatste begrip waarover een woord dient gezegd te worden: het Commonwealth.

In 1948 werd het Commonwealth of Nations als volgt door het tijdschrift Round Table gedefinieerd: «het is een product van de evolutie. De aard en de gronden die het rechtvaardigen zijn pragmatisch. Het functioneert omdat het leeft, het leeft omdat het functies vervult. Zoals de omstandigheden veranderlijk zijn, zo ook dient het Commonwealth wijzigingen te ondergaan om zich aan die omstandigheden aan te passen indien het wenst sterk te blijven en zelfs te blijven voortbestaan».

Het Commonwealth vertoont onbetwistbaar een verwantschap met een Statenbond (Confederatie) vermits elke van de Staten-leden zijn volledige soevereiniteit en onafhankelijkheid behoudt. Maar het bezit geen gemene overheidsorganen; slechts permanente of sporadische organen tot samenwerking en consultatie.

Zoals wij reeds vastgesteld hebben bestaat er een ernstige kans dat een zeker Commonwealth later kan ontstaan tussen Frankrijk ener- en Tunesië en Marokko anderzijds.

Volledigheidshalve wens ik hier te vermelden dat er in november-december 1960 sprake is geweest van een Unie — (het overwogen stelsel is niet nader omschreven) — tussen Ghana, Guinea en Mali (thans uitsluitend door Soedan gevormd). Maar de politieke personaliteiten zijn wegens de mislukking van de Malifederatie uiterst voorzichtig.

* * *

Het is nu, meen ik, tijd om naar Brits Afrika terug te keren en o.a. de instellingen en het sociaal milieu van de Federatie van Rhodesia en Nyassaland van nabij te bekijken.

Het is van belang de nadruk te leggen op de samenstelling van de bevolking van deze Federatie.

In Nyassaland wonen 8.300 Europeanen en 2.690.000 Afrikanen, in Noord-Rhodesië 72.000 Europeanen en 2.250.000 Afrikanen en in Zuid-Rhodesië 207.000 Europeanen en 2.420.000 Afrikanen (cijfers op 31 december 1958). Het klimaat is vooral in Rhodesië, gunstig voor Europeanen, zodat zij zich hier in zeer groot aantal en sinds jaren voorgoed gevestigd hebben.

Deze omstandigheid doet een probleem rijzen dat ook, zoals men weet, in Algerië bestaat, dat de Statenvorming bemoeilijkt en vaak de regering van het moederland voor netelige, pijnlijke en kiese toestanden plaatst. Er valt niet te loochenen of te betwisten dat Europeanen die zich sinds generaties reeds in een primitief land gevestigd hebben, die aldaar, gans alleen de beschaving gebracht hebben, die er door gevaarlijke, zware onverpoosde krachtsinspanningen de rijkdommen en mogelijkheden ontdekt en ontgind hebben, somtijds in het belang van de ganse bevolking, in moraal en louter naar rechtvaardigheid ook het recht verkregen hebben er te blijven en burgers te worden van de onafhankelijke staat die geleidelijk en onvermijdelijk tot stand komt.

Maar de mens heeft niet alleen deugden, hij heeft ook grote zwakheden, gebreken en ondeugden. Sommigen, jazelfs velen, maken misbruik van de machten en mogelijkheden waarover zij beschikken tegenover een onmondige en niet beschaafde Afrikaanse bevolking. Dit verklaart dat in Zuid-Rhodesië een wetgeving ontstaan is welke de Monckton Commission terecht bestempelt als «unfairly discriminatory laws and practice». Door de «Pass laws» en «the land Apportionment Act» in Zuid-Rhodesië wordt 48 miljoen «acres» d.w.z. meer dan twee milliard are aan de Europeanen voorbehouden en die wetten verbieden aan de Afrikanen zich te vestigen in de voornaamste

steden. Andere wetten verbieden aan de Afrikanen bepaalde kinema's, hotels, bars, enz. te bezoeken.

Aldus is een geweldige en niet goed te keuren «race bar» in Rhodesië in het leven geroepen. Het verslag van de Monckton Commission stelt voor die wetten af te schaffen. Een Commissie bestaande uit Zuid-Rhodesiaanse personaliteiten heeft in december 1960 gelijkaardige voorstellen gedaan.

De politieke instellingen zijn in de Bondsstaat van Rhodesië en Nyassaland in korte trekken de volgende: Elk van de drie Staten heeft een zekere interne autonomie en de bevoegdheden die niet aan de Federatie toegekend worden of die niet door een «concurrent list» worden geregeld behoren toe aan de Statenleden die hetzij «Self Governing Colony» (Zuid-Rhodesië) ofwel «Protectorates» geheten worden.

De beslissingen genomen door de wetgevende vergadering van een Staat, kunnen ter goedkeuring onderworpen worden aan de Britse regering: zo b.v. de wetten die op de belangen van de Afrikanen een invloed kunnen hebben, die welke de grondwet wijzigen enz.

De Britse regering is, m.i. zeer terecht uiterst voorzichtig; zij wenst niet de volledige onafhankelijkheid te schenken alvorens de overtuiging te hebben dat de inheemse autoriteiten de nodige rijpheid en bekwaamheid verkregen hebben om op eigen benen te staan. In juli 1959 verklaarde eerste-minister Mac Millan vóór het House of Commons: «The british government will certainly not withdraw its protection from Nyassaland and Northern Rhodesia in the short run and in the long run our object is to advance these territories to fully responsible government. When all the units are in a position to agree, then — and only then — can the whole Federation go forward to full independence and full Commonwealth membership...»

* * *

Nyassaland heeft een grondwet die in 1902 verleend en van 1907 tot 1959 meermalen gewijzigd werd door orders in Council en «royal instructions»; bevoegdheden werden geleidelijk aan de Afrikanen toegekend. In juli-augustus 1960 werd door een te Londen gehouden Conferentie beslist nog verder te gaan op de weg naar de onafhankelijkheid van het land. De wetgevende vergadering zal voortaan samengesteld zijn uit 28 gekozen leden en drie ambtenaren. Twintig ervan zullen verkozen worden in de kiesdistrikten met kiezers van de tweede categorie en acht in de distrikten met kiezers van de eerste categorie.

De gouverneur zal de gelegenheid hebben, wanneer dit noodzakelijk mocht blijken, sommige leden van die wetgevende vergadering te «benoemen».

De regering (the executive council) zal voorgezeten worden door de gouverneur, bijgestaan door tien leden welke de gouverneur uit het legislative Council kiest na raadpleging van de leiders van de politieke partijen der meerderheid. De eerste staatssekretaris (Chief secretary), de Attorney general en de Secretaris voor financiën moeten steeds ambtenaren zijn. De staatssecretarissen zullen desnoods bijgestaan worden door «parliamentary secretaries» die ook in de vergadering gekozen worden. De regering is nog niet politiek aansprakelijk vóór de vergadering. Vaststellende dat de graad van beschaving het nog niet mogelijk maakt aan al de leden van de bevolking het kiesrecht of een gelijk kiesrecht toe te kennen, werd beslist het stemrecht, de «franchise» als volgt te bepalen. Het kiesrecht van de tweede categorie (het laagste) genieten zij die 21 jaar oud zijnde, ofwel bepaalde inkomsten hebben, ofwel bekwaam zijn Engels

of een landsdialect te lezen, ofwel traditionele functies vervullen, ofwel in dienst van de administratie geweest zijn. Om in de eerste categorie te kunnen gerangschikt worden moet de Afrikaan het bewijs ervan leveren dat hij hogere studiën gedaan heeft.

De voorstellen van de Conferentie werden goedgekeurd door al de leden; de Europeanen, de Aziaten en de Afrikanen vertegenwoordigd door de leider van de nationalistische partij (The Malaway Party), Dr Banda, een Afrikaan, doctor in de geneeskunde, die in zijn land over een enorm prestige beschikt.

In 1959 werd de grondwet van Noord-Rhodesië ook gewijzigd om verscheidene bevoegdheden aan de plaatselijke instellingen en meer politieke rechten aan de Afrikanen te verlenen. Een «kabinet» dat voor de gouverneur en voor het «Legislative Council» aansprakelijk is, werd opgericht. Een «Franchise» stelsel met twee categoriën zal, zoals in Nyassaland, toegepast worden.

De Federatie heeft als organen een vergadering en een regering. De vergadering bestaat uit 59 leden waarvan er 44 verkozen worden uit al de rassen van het land; 12 moeten altijd Afrikanen en drie Europeanen zijn; hetzelfde «franchise» stelsel als in Nyassaland en Rhodesië bestaat hier.

De staatsbevoegdheden worden verdeeld tussen enerzijds Noord- en Zuid-Rhodesië en Nyassaland en anderzijds de Federatie.

Al de bevoegdheden die niet speciaal aan de Federatie voorbehouden of die op de lijst van de gemene bevoegdheden niet vermeld zijn behoren aan de «Staten-leden» toe. Sommige attributies zijn de gouverneur-generaal voorbehouden en Groot-Brittannië is alleen bevoegd om het statuut van de Federatie te bepalen en beslissingen betreffende de internationale politiek te nemen.

Een zeer belangrijk verslag werd in 1960 neergelegd door een Commissie voorgezeten door Lord Monckton of Brenckley, die belast was met het onderzoeken van de grondwetwijzigingen, welke in de Federatie nodig waren.

Deze commissie was samengesteld uit leden van Groot-Brittannië, van sommige staten van het Commonwealth, van de Federatie en van Rhodesië en Nyassaland.

Het verslag legt de nadruk op de volstrekte noodzakelijkheid om de nauwe banden tussen de drie landen te verstevigen en derhalve de Federatie niet te doen verdwijnen.

Deze associatie is noodzakelijk op economisch gebied, op sociaal gebied om o.a. de thans bestaande arbeidsmogelijkheden voor de leden van de drie bevolkingen te behouden, en eindelijk omdat er dient bewezen te worden, in het belang van iedereen, dat in Afrika een politieke en sociale samenwerking tussen verschillende rassen mogelijk is en iedereen ten goede komt.

De Commissie stelt echter vast dat het woord Federatie dat in de geest van vele Afrikanen verbonden is met sommige dwalingen in het verleden en ook met de gewezen heerschappij van de Europeanen, om psychologische redenen dient vervangen te worden door een ander b.v. «Association».

Ten einde de Afrikaanse bevolking de overtuiging te geven dat de nieuwe grondwet haar niet opgelegd maar slechts aangeboden wordt omdat zij tot haar voordeel strekt, stelt de Commissie voor de drie landen het recht toe te kennen vrijwillig tot secessie (the secession) te besluiten.

De Commissie wordt bijgevolg geleid door gelijk-

aardige overwegingen als die welke Generaal de Gaulle ertoe gebracht hebben hetzelfde recht, in 1958, aan de Afrikaanse Koloniën toe te kennen.

Deze stoutmoedige stap van Frankrijk werd, zoals men weet, met groot succes bekroond.

De Commissie hoopte waarschijnlijk ook dat, onder de leiding van de bestaande Afrikaanse elite, de bevolkingen der drie landen in volle vrijheid en zonder opoffering van nationaal prestige, de voordelen van de «Association» zouden gaan inzien en derhalve beslissen zouden leden ervan te blijven.

De eerste-minister van de Federatie, Sir Roy Welensky, tekende nochtans hevig protest aan tegen dit voorstel van de Commissie, dat volgens hem ongepast en gevaarlijk leek. Een verslag van de meerderheid van de Commissie stelde de onmiddellijke afschaffing van de Federatie voor en uitte de mening dat zij door economische overeenkomsten diende vervangen te worden.

De Commissie Monckton beklemtoont de absolute noodzakelijkheid der «Afrikanisering» der kaders te bespoedigen en de universitaire cultuur der Afrikanen zowel in Afrika zelf als in Europa te verruimen.

Op de grondwettelijke conferentie die in december 1960 te Londen plaats had om stelling te nemen omtrent de voorstellen van de Commissie Monckton had men met de grootste moeilijkheden en felste hartstochten te kampen. De vertegenwoordigers van de Europeaanse bevolking, in het bijzonder in Zuid-Rhodesië, weigerden het gezag aan een meerderheid van Afrikanen af te staan en wilden de Federatie opdringen. Zij bedreigden de Britse regering met afscheiding en uitroeping van de volledige onafhankelijkheid van Z.-Rhodesië indien hun geen voldoening geschonken werd.

De Afrikaanse Nationalisten trokken zich toen uit de vergadering terug maar de Britse regering heeft alles in het werk gesteld om zoveel mogelijk de tegenstanders te verzoenen. Het lijkt me overigens duidelijk dat deze regering wenst de Afrikaanse revindicaties die gerechtvaardigd blijken te bevredigen.

Haar belang vordert het bewaren van de goede verstandhouding met de leiders van de Afrikaanse landen die onvermijdelijk zelfstandige Staten zullen worden zelfs zo daarbij belangen van de Europese residenten opgeofferd moeten worden.

* * *

Nigeria, een andere Bondsstaat van het vroegere Brits Afrika verkreeg zijn onafhankelijkheid op 1 oktober 1960 maar behield de Koningin van het Verenigd Koninkrijk als Staatshoofd en werd lid van het Commonwealth of Nations.

In een merkwaardige studie, verschenen in de Internationale Spectator van 22 november 1960, wordt erop gewezen dat reeds vóór de tweede wereldoorlog een universitaire elite in dit land bestond, een kleine groep vooraanstaande Nigerianen die een universitaire opleiding genoten hadden in Groot-Brittannië of in Amerika. Het nationalisme kreeg pas na de tweede wereldoorlog het karakter van een volksbeweging. Een waarlijk extreem nationalisme heeft zich nochtans zomin na als vóór de oorlog ontwikkeld.

De Britse autoriteiten hadden geleerd dat het nadelig en nutteloos was de zelfstandigheidsdrang te onderschatten en zij konden veel gemakkelijker dan in Rhodesië de onafwendbare evolutie begunstigen daar zij niet behoefden rekening te houden met de belangen en eisen van een Britse volksplanting.

Het voornaamste democratische feit dat de West-Afrikaanse Koloniën van de Britse gebieden in Oost

en Centraal Afrika onderscheidt is het ontbreken van een blanke meerderheid van enige omvang.

Na de tweede wereldoorlog heeft het onderwijs, zowel het lagere, het middelbare als het universitaire, zich in hoge mate uitgebreid in Nigeria. In 1958 volgden 1800 studenten de cursussen in de Universiteit van Ibadan of in «the Nigerian College of Arts, Science and Technicology» terwijl er nog 1.000 andere ingeschreven waren in de Europese Universiteiten. Maar zoals in andere Afrikaanse landen stelde men jammer genoeg vast — en de toestand is thans nog steeds dezelfde — dat de bevolking weinig aanleg vertoonde voor een technische of landbouwkundige opleiding, of ten minste dat deze studiën zeer weinig aantrekkelijk waren voor de inheemse jonge lieden. En nochtans heeft een land dat van industrie en landbouw leeft daaraan een dringende behoefte. Dit werd duidelijk ingezien door de «Commission on post school Certificate and Higher Education in Nigeria» bestaande uit Britse, Amerikaanse en Nigeriaanse deskundigen. Deze commissie heeft een twintigjarenplan opgesteld en zij stelt aan Nigeria voor met haar bijstand bijzondere maatregelen te nemen om het technisch, landbouwkundig en ook universitair onderwijs te bevorderen en uit te breiden.

Een eerste grondwet werd aan Nigeria in 1922 toegekend. Wetgevende en uitvoerende bevoegdheden werden geleidelijk van af dat tijdstip aan vertegenwoordigers van de inheemse bevolking overgedragen. Zij werden uitgebreid door de grondwetten van 1946, 1951, 1954, 1957 en 1958. In het begin van het Koloniaal stelsel had de Britse regering de plaatselijke gezagsorganen laten bestaan. Deze autoritaire traditionele macht, o.a. in het noorden die van de emirs, heeft zich tot heden toe gehandhaafd naast de vormen van een parlementaire democratie.

De grondwet van 1954 heeft het stelsel van een Bondsstaat ingevoerd.

De algemene competentie werd van de centrale naar de regionale organen overgeheveld en, volgens het klassiek stelsel van een federatie, geeft deze grondwet enerzijds een limitatieve opsomming van de bevoegdheden van het centraal gezag en voorziet zij anderzijds in twee kamers waarvan de Senaat de gewesten op gelijke wijze vertegenwoordigt.

Het bestaan van verscheidene volksgroepen die niet kunnen overeenkomen om een eenheidsstaat te vormen heeft de Britse regering er toe geleid een Bondsstaat met drie Staten-leden (de drie voornaamste gewesten van het land) op te richten. Maar bij deze verdeling schijnt niet voldoende rekening te zijn gehouden met de zeer gekompliceerde ethnische verdelingen in het land.

Sommige gemeenschappen maken reeds aanspraak op een status van een afzonderlijk gewest.

Sinds 1917 is de administratieve, economische, financiële en zelfs sociale en wetenschappelijke samenwerking voortdurend gegroeid tussen de protectoraten en koloniën van Zanzibar, Uganda en Kenya en het «trusteeship» gebied van Tanganyika.

Een «High Commission» en een «East African Central Legislative Assembly» werden op 1 januari 1948 opgericht. In april 1960 werd een Commissie belast met het onderzoek naar de mogelijkheden om een werkelijk gemeenschappelijke macht onder drie van deze vier landen tot stand te brengen. In november 1960 stelde dhr. Julius Nyerere, leider van de voornaamste politieke partij van Tanganyika (Tanganyika African National Union) en eerste minister van zijn land, aan de Britse Regering voor een werkelijke Federatie van de vier landen op te richten. Hij oordeelt dat tot het politiek en economisch welzijn van de vier bevolkin-

gen een dergelijk enge samenwerking nodig is. Dit politiek stelsel zal waarschijnlijk kunnen slagen daar sinds 1917 van lieverlede een samenwerking gegroeid is, en dientengevolge ook gewoonten en gemeenschappelijke instellingen waaraan de volksgroepen zich hebben kunnen aanpassen.

Dhr. Nyerere verklaarde in november 1960 dat hij de andere Afrikaanse leiders geraadpleegd had en dat zij zijn zienswijze goedkeurden.

De Franse koloniën in Afrika en Madagaskar zijn einde 1958 Staten-leden geworden van een geheel dat naar mijn mening een Bondsstaat uitmaakt. Deze Bondsstaat is vanaf de grondwetsherziening in Frankrijk van juli 1960 en ingevolge tussen deze Staten-leden en Frankrijk gesloten overeenkomsten een Statenbond geworden.

Het bekomen van de volledige onafhankelijkheid na een langzame, progressieve en wijze evolutie werd mogelijk gemaakt dank zij het bestaan van een tal- en invloedrijke Afrikaanse elite die sinds lange jaren gevormd werd met de medewerking van de Franse overheden en de Franse bevolking.

Het bestaan van deze elite, waarvan een gedeelte, sinds jaren, aan de taken van het Franse staatsbeleid deelachtig gemaakt was, heeft tussen Frankrijk en de nieuwe staten banden van solidariteit, vertrouwen, vriendschap en cultuur geschapen die toegelaten hebben een nieuwe Frans-Afrikaanse Gemeenschap, gesteund op een vrijwillige verbondenheid, op het vertrouwen, op het bewustzijn van een gelijkheid van belangen en van beschaving, in de plaats van het gewezen Frans Koloniaal rijk te doen treden.

Deze nieuwe gemeenschap heeft onlangs haar macht, haar cohesie en haar nut getoond toen het Algerijns probleem in de U.N.O. besproken werd. Dit is ontegenzeggelijk een schitterende uitslag van de Franse koloniale politiek.

Sinds 1946 zijn Afrikanen leden geweest van het Franse Parlement, van de Vergadering van de Franse Unie, van de Franse Regering. In het Parlement van de IVde Republiek vertegenwoordigen 84 député's op 620 en 71 senatoren op 320 de Franse overzeese gebieden.

Afrikaanse leiders zijn Franse ministers, staatssecretarissen, staats-ondersecretarissen geweest. Velen waren lid van Franse politieke partijen.

Dit is een der wezenlijke kenmerken van de Franse koloniale politiek.

Na het ontstaan in 1958 van de «Communauté franco-afro-malgache» zijn er nog Afrikanen leden in de Franse Regering gebleven; dit was het geval voor de heren Tsiranana, president van de Madagaskaanse Republiek, Houphouët-Boigny, eerste-minister van de Ivoorkust, Lisete, vice-president van de Regering van Tsaad, en Sengkor, president van de wetgevende vergadering van Mali.

Zelfs na de omvorming in 1960 van de «Communauté» tot een statenbond heeft Frankrijk nog politiek verantwoordelijke posten aan Afrikanen toevertrouwd.

Omgekeerd hebben de Afrikanen, nadat de gewezen Koloniën in 1958 hun interne autonomie in de schoot van de «Communauté» verkregen hadden, vrijwillig Franse onderdanen met politieke verantwoordelijkheden bekleed. Achttien Europeanen waren in de Ivoorkust kandidaat voor de wetgevende verkiezingen. De H. Houphouët-Boigny heeft het ministerie van financiën, dat van economische zaken, dat van het plan en van de landbouw aan Franse personaliteiten toevertrouwd. Gelijkaardige toestand in Kongo en in Madagaskar. Dit land werd in de Senaat van de «Communauté»

vertegenwoordigd door Franse Europeanen die door de Afrikaanse overheden vrijwillig afgevaardigd waren.

Duizenden Afrikanen hebben sinds jaren middelbaar en universitair onderwijs in Frankrijk genoten. Zij werden vaak aldaar werkelijk als Franse kinderen ontvangen en hebben er dan ook hechte vriendschapsbanden kunnen aanknopen.

Ondanks het kolonialisme, de opstanden en de daarop volgende repressie heeft Frankrijk zodoende de inheemse Afrikaanse bevolking aan zich kunnen verplichten. Zij werd met het moederland geleidelijk intiem verbonden door de overeenstemming in cultuur en beschaving en door de ontstane vriendschap.

Talrijk zijn de Afrikanen die er fier op gaan Franse onderdanen te zijn en dikwijls leggen zij een Frans chauvinisme aan de dag dat datgene van de Europeanen overtreft.

De toenadering tussen Frankrijk en Afrika, en zelfs een werkelijke assimilatie van de Afrikanen, werden grotendeels in de hand gewerkt door de politieke rechten welke hun geschonken werden.

De wet van 7 mei 1946 (Loi Lamine-Gueye) had het Franse burgerschap aan de autochtonen verleend. Dit principe werd uitdrukkelijk opgenomen in de Franse Grondwet van 1946 waarvan artikel 80 bepaalde: « Les ressortissants des territoires d'outre mer ont la qualité de citoyen au même titre que les nationaux français de la métropole ou des territoires d'outre mer ». Dit principe kon evenwel niet onmiddellijk toegepast worden. Enerzijds de afwezigheid van een volledige burgerlijke stand en, anderzijds, het gebrek aan voldoende evolutie en rijpheid van een grote massa van de Afrikaanse bevolking maakten een te snelle toepassing van dit edelmoedig principe moeilijk en zelfs gevaarlijk. Het kiesrecht werd derhalve eerst beperkt tot Afrikanen die door het genoten onderwijs of hun functies bewezen dat zij bekwaam waren deel te nemen aan de vorming van de Franse en plaatselijke politieke instellingen.

Twee kiescolleges werden ook georganiseerd.

Deze distincties werden nochtans totaal door de Loi Deferre van 23 juni 1956 opgeheven.

De grondwet van 1958 heeft ook beslist dat er slechts één burgerschap in de « Communauté » bestaat; wat als noodzakelijk gevolg heeft dat de onderdanen van elkeen der Staten-leden het kiesrecht in de andere Staten kunnen uitoefenen. Desniettenstaande hadden de grondwetten van sommige der Staten het kiesrecht afhankelijk gemaakt van sommige verblijfsvoorwaarden hetgeen te enenmale normaal blijkt (zie o.a. de grondwet van Mauritanië).

Het valt niet te loochenen dat de toekenning van een volledig kiesrecht aan de Afrikanen enerzijds hen op degelijke wijze voorbereid heeft tot het opnemen van hun eigen verantwoordelijkheid in hun onafhankelijk geworden land en, anderzijds, banden van enge en stevige solidariteit tussen Frankrijk en Afrika tot stand heeft gebracht.

Wat is nu de « loi-Deferre » van 23 juni 1956 ?

Zij is een van de belangrijkste etapes in de evolutie van de Statenvorming in Frans Afrika.

Aan de territoriale vergaderingen, die verkozen zijn met algemeen stemrecht, worden beslissende bevoegdheden toegekend op alle gebieden van het beheren van de eigen belangen der « territoires » (« gestion de leurs intérêts propres »). De Regering wordt, met uitzondering van de aan Frankrijk voorbehouden belangen, aan een plaatselijke uitvoerende macht opgedragen, le conseil du gouvernement, samengesteld uit leden van de vergadering die de persoonlijke verantwoordelijkheid voor een echt ministerieel departement krijgen.

De nieuwe grondwet van 5 oktober 1958 kende aan Frankrijks Afrikaanse Koloniën het recht toe vrijelijk te kiezen onder drie statuten: 1) het behoud van de bestaande toestand, 2) een Frans overzees departement te worden, 3) ofwel een Staat te worden van de nieuw opgerichte « Communauté » (art. 76 van de Grondwet).

Zij hadden ook het recht zich van Frankrijk af te scheiden en onmiddellijk een vrije en onafhankelijke Staat te worden.

Deze grondwet bepaalt de kenmerken, de organen en de bevoegdheden van de nieuwe « Communauté ».

Men heeft Frankrijk verweten dit alles gans alleen, en door *zijn* grondwet, van ambtswege beslist te hebben en de toekomst van Afrika niet in officiële gemeenschappelijke beraadslagingen — o.a. ter gelegenheid van een « ronde tafel » — met de Afrikaanse overheden en leiders te hebben besproken.

Dit verwijt is nochtans niet volledig gerechtvaardigd. Alvorens de tekst van de nieuwe grondwet aan een referendum zowel in Afrika als in Frankrijk en elders te onderwerpen, werden die overheden en leiders meermaals geraadpleegd en Generaal de Gaulle hield met hun opmerkingen en wensen grotendeels rekening.

De H. Houphouët-Boigny, een vooraanstaande Afrikaanse personaliteit, was lid van de Franse Regering, andere Afrikaanse leiders waren leden van het « Comité consultatif constitutionnel », Generaal de Gaulle raadpleegde, ter gelegenheid van zijn reis in Afrika en op Madagaskar in augustus 1958 talrijke Afrikaanse overheden, en tenslotte werd het advies ingewonnen van de regeringshoofden der dertien « Territoires » die te Parijs in juli 1958 aanwezig waren.

Tussen 14 oktober en 18 december 1958 hebben twaalf overzeese gebieden het statuut van Staat-lid van de « Communauté » gekozen. Alleen Guinea besliste zich van Frankrijk en de Communauté af te scheiden.

De nieuwe Communauté die in deze omstandigheden door Frankrijk en twaalf andere Staten gevormd werd was waarlijk een Bondsstaat.

Maar wegens haar gans bijzondere samenstelling zou zij onvermijdelijk afwijken van sommige klassieke kenmerken van de Federatie. De bondsstaten welke de geschiedenis tot in 1958 gekend heeft waren telkens samengesteld uit Staten die een gelijkaardige culturele en economische ontwikkeling hadden en waarvan de grondgebieden aan elkaar grensden. Die gelijkaardigheid van cultuur en ontwikkeling is o.a. vereist om de federale organen in staat te stellen de gemeenschappelijke belangen geheel te onderscheiden en op degelijke wijze te behartigen en te beschermen.

De Franse Afrikaanse Communauté vertoont derhalve onvermijdelijk bijzondere kenmerken.

Ik heb reeds de gelegenheid gehad elders te pogen aan te tonen welke die kenmerken waren en te bewijzen dat de « Communauté » desniettemin werkelijk een Bondsstaat uitmaakt (7). De nodige tijd om thans daarop terug te komen ontbreekt me, spijtig genoeg.

Ik beperk me ertoe te beklemtonen dat in die Communauté de volledige onafhankelijkheid aan de Staten-leden verleend werd op grondwettelijk, wetgevend en executief gebied en dat zij ook hun eigen hoven en rechtbanken bezaten. Aan de organen van de Communauté werden de volgende bevoegdheden voorbehouden; de buitenlandse politiek, de defensie, de munt, de gemene economische en financiële politiek, de politiek ten aanzien van de strategische grondstoffen, het toezicht over de rechtsbedeling, het hoger onderwijs, de gemene externe vervoermiddelen en de telegrafische en telefonische verbindingen.

Ettelijke prominente Afrikaanse personaliteiten hadden de volstrekte noodzakelijkheid ingezien niet van meet af alle bevoegdheden over te dragen aan de nieuwe Staten, die noch voldoende politieke rijpheid, noch de nodige ervaring en de vereiste kaders bezaten om die bevoegdheden degelijk en zonder nadeel voor hun eigen bevolking te kunnen uitoefenen.

Dit werd uitdrukkelijk verklaard door de heren Senghor en Lisette in vergaderingen van het « comité consultatif constitutionnel » in het bijzonder in verband met de rechtsbedeling.

Na de toetreding van de nieuwe Afrikaanse Staten tot de « Communauté » werden gelijkaardige opvattingen openbaar tot uiting gebracht o.a. door de eerste-minister van de Ivoorkust, Niger, Dahomey, Haute Volta, Gabon (8). Ik citeer de kenschetsende verklaringen van de eerste-minister van Dahomey en van de voorzitter van de Kamer van Gabon: « Etant donné notre situation économique et financière, verklaarde de eerste, est-il raisonnable d'assumer des charges nouvelles tant que nous ne sommes pas en mesure de faire face nous-mêmes aux charges actuelles... En quinze ans, de 1945 à 1960, nous avons parcouru le cycle complet de l'évolution politique avec une célérité inconnue jusqu'à présent. Je pense qu'il est nécessaire et utile de s'accorder quelque délai pour le choix utile. » De tweede verklaarde: « Il serait prématuré pour le Gabon d'accéder à l'indépendance totale qui le précipiterait irrémédiablement dans l'anarchie. Pourquoi nous détourner d'une Nation amie pour nous cantonner dans un système fédéraliste d'Etats sous-développés dont les difficultés et les besoins sont identiques aux nôtres ? » (9)

Jammer genoeg hebben onberedeneerde aanspraken, ingegeven door nationalistische gevoelens die het prestige boven de essentiële belangen van het volk stellen, talrijke Afrikanen ertoe geleid de volledige onafhankelijkheid en soevereiniteit te eisen.

In begin van 1960 werd in gemeen overleg tussen Frankrijk enerzijds en Mali en Madagaskar anderzijds beslist de onafhankelijkheid aan deze twee Staten te verlenen.

Zij wensten echter leden van de Communauté te blijven. Daartoe was een Grondwetsherziening nodig die in juni 1960 beslist werd door de wetgevende macht in Frankrijk en de Senaat van de « Communauté ».

De Communauté is thans een Stanenbond geworden waarvan het lidmaatschap uitsluitend vrijwillig en bij overeenkomst verkregen wordt. De organen ervan zijn voortaan 1° een raadgevende conferentie van de Staatshoofden, 2° een interparlementaire raadgevende vergadering, 3° een arbitraal orgaan.

In de loop van het jaar 1960 hebben onvermijdelijk al de Staten van de Communauté het voorbeeld van Mali en Madagaskar gevolgd en zodoende de volledige onafhankelijkheid verkregen.

Maar de banden tussen hen en Frankrijk zijn zeer eng gebleven. Door verscheidene overeenkomsten is een daadwerkelijke samenwerking geregeld op alle gebieden. Bovendien werd voor de rechten van de nationalen een wederzijds bevoorrecht statuut in Frankrijk en in de nieuwe Staten ingevoerd.

Meerdere Staten, namelijk Madagaskar, Senegal, de Centrale Afrikaanse Republiek, Congo, Tshad en Gabon zijn overeengekomen lid van de nieuwe Communauté te worden.

Wat m.i. echter de nieuwe Communauté in de eerste plaats tot een werkelijkheid en een stevige en permanente gemeenschap zal maken is de identiteit van cultuur en van taal alsook de banden van vriend-

schap en van vertrouwen die in de loop van meer dan vijftig jaar geleidelijk ontstaan zijn.

De inzichten en de intieme overtuiging van de Afrikaanse leiders zijn dienaangaande meermalen uitdrukkelijk toegelicht. Ik zal mij ertoe beperken drie voorbeelden te geven. De eerste-minister van de Centrale Afrikaanse Republiek verklaarde in februari 1960 « notre affection pour la France n'est pas passagère, intéressée et égoïste. La France n'est par une circonscription géographique ni une couleur d'épiderme. C'est une pensée, c'est un sentiment, c'est un idéal commun. C'est vous dire que nos sentiments sont sincères et celles que soient nos options politiques futures, nous resterons français de coeur, de culture et de civilisation » (10). « Pour la première fois, zegde de h. Houphouët-Boigny in maart 1960, l'Afrique est ouverte au monde communiste. Les Russes sont en Guinée et avec eux les Chinois. Il y a menace sur le plan idéologique et menace beaucoup plus grande sur le plan économique, du fait de la présence des Chinois sur la Côte occidentale de l'Afrique. Nous aurons besoin de vous (l'Europe et la France) nous n'avons cessé de le dire, et vous avez besoin de nous » (11), en de h. Senghor verklaarde te wensen het voorbeeld te geven aan de h. Khrouchtchev « d'une grande communauté fondée sur l'amitié et le respect mutuel des peuples » (12).

* * *

Het laatste probleem dat wij samen dienen te onderzoeken betreft de democratische en totalitaristische tendenzen in de nieuwe Afrikaanse Staten.

De vraag rijst of deze Staten democratische dan wel totalitaristische politieke en sociale instellingen hebben of zullen hebben.

Om dit probleem te onderzoeken zou natuurlijk eerst met precisie dienen bepaald te worden wat het begrip democratie betekent.

Dit begrip is evenwel onnauwkeurig omdat het veelomvattend is en omdat het derhalve gebruikt wordt tot aanduiding van talrijke toestanden die soms onverenigbaar zijn of althans schijnen te zijn.

Zulks verklaart namelijk dat twee politieke stelsels, die thans de wereld tussen het Westen en het Oosten verdelen, allebei beweren de democratie te dienen alhoewel zij onvereenigbaar lijken.

Het is nochtans hier de plaats niet om dit begrip, in het bijzonder, andermaal uit te diepen. Ik zal mij derhalve erbij beperken aan een paar essentiële beschouwingen te herinneren.

Volgens onze opvatting, die ons trouwens door onze beschaving opgelegd wordt betekent democratie:

1°) Een maatschappij waarin al de enkelingen, zonder enig onderscheid, alle rechten en vrijheden genieten die wij, naar de eis van onze cultuur, moeten beschouwen als onafscheidbaar van de menselijke persoonlijkheid en waardigheid.

2°) Een politieke organisatie, onderworpen aan de wil van de soevereiniteit der Natie, die het staatsbeleid toevertrouwt aan vrijelijk gekozen burgers, die steeds aansprakelijk en afzetbaar zijn en die ook de verplichting hebben algemene en onpersoonlijke gedragsregels te eerbiedigen waardoor de gelijkheid nagestreefd wordt.

3°) Een economische organisatie die voor iedereen het grootst mogelijk materieel en moreel welzijn dient mogelijk te maken en aan al de enkelingen een gelijkheid van kansen (equality of opportunity) en een rechtvaardige verdeling van 's lands inkomsten moet verzekeren.

De democratie ontstaat derhalve wanneer een uit-

gebreed en complex geheel van vereisten vervuld is. De vrijheden en de bewustheid van hun noodzakelijkheid is een wezenlijk element van dat geheel. De toekenning van het kiesrecht volstaat niet om de democratie in het leven te roepen.

Om de gestelde vraag te kunnen beantwoorden moeten wij dus eerst het sociaal en politiek milieu van de nieuwe Staten onderzoeken.

In een merkwaardig artikel van de hand van de h. P. J. Idenburg, gepubliceerd in de Internationale Spectator van 8 januari 1961, wordt op de volgende kenmerken van het Afrikaans milieu de nadruk gelegd.

1° Voor het overgrote deel van de bevolking ontbreekt een nationaal bewustzijn; het begrip Staat bestaat noch in Afrika in het algemeen, noch in de opvatting van de Islam. Waar dit bewustzijn ontstond was het slechts negatief en tijdelijk; namelijk ten gevolge van een gezamenlijke strijd tegen de Europese Koloniale overheersing.

2° Men kan slechts spreken van een maatschappij — organisatie waarin verschillende individuen, ieder een verschillende rol vervullen en sommigen in het bezit zijn van een speciale macht of autoriteit, zoals hoofden of ouderen, die hun de bevoegdheid geven om te bevelen als wetgever, rechters of anderszins. Er is geen staatsmacht, doch in werkelijkheid slechts de macht van individuen.

3° Zowel in de Afrikaanse als in de Islamietische traditie is de partij over het algemeen niet een groep die bepaalde wel gedefinieerde beginselen nastreeft, doch een gemeenschap van aanhangers van een bepaalde leider.

4° de meerderheid van de Afrikaanse leiders is van mening dat, rekening houdende met de ontzaglijke taken waarvoor zij staan en met de noodzakelijkheid de staatseenheid en het materieel welzijn in een degelijk milieu op te bouwen, zij zich de luxe niet kunnen veroorloven van een parlementair stelsel, naar Europees model, en van zwakke en tijdelijke regeringen. Gezag, machten en continuïteit zijn voor hen noodwendig.

5° Het godsdienstig gezag is bijna overal in Afrika zeer groot gebleven.

6° Het ondemocratisch koloniaal bewind zou het vertrouwen in de waarachtigheid van de Westerse democratische beginselen ondermijnd hebben.

De geschiedenis heeft ons getoond dat werkelijk democratische instellingen niet leefbaar zijn wanneer er geen minimum materieel welzijn en geen openbare veiligheid bestaan.

Engeland bezat reeds duidelijke democratische instellingen vóór de regering van Hendrik de Achtste, maar tegelijkertijd heerste er een zeer diepe armoede en waren geweldplegingen, diefstallen en roverij dagelijkse kost.

Na de eerste wereldoorlog werd het Franse Parlementaire stelsel in Centraal en Oost Europa ingevoerd, maar jammer genoeg gaven de achterlijkheid in beschaving en in sociale ontwikkeling van de bevolkingen tot afwendingen en misbruiken van de democratische instellingen aanleiding, en autoritaire regimes hebben ze zeer spoedig vervangen.

Gelijkaardige sociale omstandigheden leiden, meen ik, tot het ontstaan in Afrika van politieke stelsels die gekenmerkt zijn o.a. door een versterking van de Uitvoerende macht of van de machten welke aan sommige leiders toegekend zijn of welke deze zich aangematigd hebben.

Ter gelegenheid van de Conferenties van het « Congress for cultural Freedom », gehouden in oktober 1958 te Rhodes en in maart 1959 te Ibadan, werd gezegd dat de democratie in de Westerse zin van het woord voor Afrika niet geschikt is, dat het er eerder om ging het

bewustzijn van het Staatsonderdaanschap te versterken en zodoende een krachtige Staatseenheid te vormen, dan wel de staatsvormen van het Westen over te nemen in staten waar zij in het volksbewustzijn niet leefden.

Het zou nochtans, meen ik, verkeerd zijn een kenmerk dat eigen is aan de Staatsorganisatie in Afrika, te willen zien in de versterking van de Uitvoerende Macht of in het vertrouwen dat aan politieke leiders geschonken wordt.

De huidige complexiteit en diversiteit der staats-taken heeft de Westerse Europese democratieën er toe gebracht technieken op te bouwen om de nodige stabiliteit en doelmatigheid aan de regeringen te verlenen. In Groot-Brittannië zijn ze spontaan uit de politieke en sociale tradities gegroeid, in Frankrijk was daartoe een grondwetsherziening noodzakelijk.

De Natie wenst ook een politieke personaliteit te kiezen aan wie zij de essentiële verantwoordelijkheden van het Staatsbeleid persoonlijk toevertrouwt. De verkiezingen in Groot-Brittannië hebben o.a. als doel een eerste minister aan te duiden. In Frankrijk en in Duitsland stelt de meerderheid haar vertrouwen in het leiderschap van Generaal de Gaulle of van Dr. Adenauer.

Maar natuurlijk blijft er een wezenlijk verschil bestaan tussen de toestand in Europa en die in Afrika. Dit mandaat, deze keus zijn tijdelijk en de machten van de leider zijn beperkt en aan bevoegde en afdoende kritiek onderworpen.

Sommigen zijn van oordeel dat de traditionele Afrikaanse beschaving dikwijls op een democratische basis gegrond was, waar het gezag, dat aan hoofden en ouderen vrijwillig toevertrouwd werd, in geval van misbruik door het volk kon ingetrokken worden.

De democratie bestaat evenwel aldaar slechts in schijn. Democratie veronderstelt immers een voortdurend, daadwerkelijk en beredeneerd toezicht van het volk op de uitoefening van het gezag en ook een daadwerkelijk bescherming door onafhankelijke en objectieve autoriteiten van de rechten van al de enkelingen. Die kenmerken blijken ginds niet aanwezig te zijn.

Men mag ook nooit uit het oog verliezen dat de Afrikaanse bevolkingen verdeeld waren in talrijke stammen, groepen en dat hun organisatie feodale of semi-feodale kenmerken vertoonde. Deze indelingen hebben een diepgaande weerslag op de opvattingen en gedragingen van vele personen, die daardoor niet kunnen komen tot het besef van de gelijkheid en de onontbeerlijke wederzijdse waardering onder al de leden van de bevolking.

Overigens kunnen individuen die sinds eeuwen, door anderen opgelegde leefregels en richtlijnen, volgen, die niet opgeleid werden in een milieu waar het verstand en het redeneervermogen ontwikkeld werden, geen kritisch ingestelde geest verkrijgen; zij hebben noodzakelijkerwijze de neiging blindelings de beweringen voor waar te nemen en de bevelen te volgen van leiders die prestige inboezenen.

Maar... de betrekkelijke sociale orde die in vele gedeelten van Afrika kon gehandhaafd worden, dank zij de traditionele stam-organisatie, werd daarentegen zeer diep aan het wankelen gebracht tengevolge van de taken die door de koloniale autoriteiten dikwijls aan de hoofden en ouderen opgedragen werden, en van de uitbreiding van het onderwijs en het geleidelijk ontstaan en toepassen van Europese behoeften en methodes.

De hoofden en ouderen hebben daarbij vaak prestige en gezag verloren.

Leden van de bevolking zijn vakbondsleden, politieke personaliteiten, ambtenaren... geworden. Het volk staat

geheel verbaasd bij deze sociale wijzigingen, het begrijpt de toestand niet meer goed en raakt diensten-gevolge dikwijls uit zijn evenwicht.

De deur staat open voor alle mogelijke misbruiken vanwege nieuwe, nog onrijpe leiders en avonturiers.

Niettegenstaande de grote vorderingen die in vele staten gemaakt werden op het gebied van de Afrikanisering der kaders, is de overdracht van al de staatkundige verantwoordelijkheden door het koloniaal bestuur aan de nieuwe nationale diensten en ambtenaren noodzakelijkerwijze van zulke aard dat zij de efficiency van de openbare diensten in het gedrang brengt en diensgevolge factoren van wanorde en armoede in het leven roept.

Dhr. Quermonne schreef onlangs : « en Afrique noire, le commandant de cercle ou le chef de région (français) était à la fois administrateur, détenteur du pouvoir réglementaire, responsable du maintien de l'ordre, officier de police judiciaire, autorité financière locale, officier de l'état civil, coordinateur des services techniques et président des juridictions de droit local... » (13)

Het is zeer sterk te betwijfelen of het Afrikaans milieu een voldoende aantal ambtenaren zal verschaffen die bekwaam zullen zijn om de plaats in te nemen van de Europeanen, die elke dag, initiatief, doorzicht, verantwoordelijkheidsbesef en objectiviteit, in de uitoefening van hun talrijke bevoegdheden aan de dag moesten leggen.

Idenburg doet terecht opmerken dat de godsdienstige en messianistische factor nog steeds een belangrijke rol speelt in de opvattingen en gedragingen van de Afrikanen. Het maakt dikwijls alle rationele benadering onmogelijk. Vaak wordt het door politieke leiders gebezigd om hun prestige kracht bij te zetten; zij beweren een godsdienst, een geloof of een profeet te vertegenwoordigen of er door beschermd te worden. Hun aanhangers volgen hen dan blindelings in hun politieke opvattingen en doelstellingen, wat uiterst gevaarlijk is.

Dit verschijnsel, gepaard aan de omstandigheid dat in sommige Afrikaanse streken talrijke Europese en Afrikaanse volksgroepen samen leven, hetgeen tot een « race-bar » aanleiding geeft, bemoeilijkt ten eerste het ontstaan van sociale democratische opvattingen en toestanden.

In het begin van de vestiging in Afrika van een Europese bevolking was deze « race-bar » onvermijdelijk; de blanken stonden immers tegenover primitieve individuen van andere huidskleur en rassen; menselijke contacten in vertrouwen waren onmogelijk zodat er beschermingsmaatregelen moesten genomen worden. De blanken hebben noodzakelijkerwijze een superioriteitsbewustzijn verkregen.

Toen later de inheemse bevolking, dank zij de beschaving en de cultuur en ook de talrijke functies welke zij bekwaam was te vervullen, een hoger peil bereikte was de scheiding tussen rassen niet langer gerechtvaardigd en sommige blanken hebben dit gewis ingezien. Hetzelfde verschijnsel deed zich voor in Noord-Amerika, in het bijzonder toen, dank zij de nieuwe bedrijvigheden die aan de zwarte bevolking toevertrouwd werden, tengevolge van de politiek van het « New Deal » en dank zij de belangrijke bijdrage der kleurlingen tot de oorlogsinspanningen en zelfs door hun offers, de menselijke contacten tussen beide rassen talrijk geworden zijn.

Evenwel is het bedroevend dat zowel in Amerika als in Afrika de kracht van de ontstane gebruiken, het superioriteitsbewustzijn maar moeilijk verdwijnen. En men moet ook rekening houden met een bepaald

instinct van bescherming van het eigen ras dat een assimilatie met de andere in de weg staat.

De Monckton Commission en die welke de grondwetsherziening in Noord-Rhodesië voorbereid heeft hopen « the race-bar » te doen verdwijnen en nieuwe banden van vertrouwen en samenwerking tussen de rassen te leggen. Wij hopen dat hun optimisme verantwoord moge blijken.

Een Staat komt nooit tot stand zonder een groepering van de enkelingen in organisaties die ofwel onmiddellijk ofwel naderhand de naam van politieke partijen ontvangen. Wanneer de Staat geboren is blijft zijn rol uiterst belangrijk, wat ook het bestaande politieke stelsel zij.

In de Oosterse volksdemocratiën steunt de ganse werking van de staatsinstellingen op een unieke partij; in onze democratiën zijn ze veelvuldig en deze veelvuldigheid brengt evenwicht, toezicht, gelijkheid met zich. Wat is de toestand in Afrika? Ik onderzoek, in het bijzonder, de politieke partijen in Frans Afrika?

Reeds vóór de onafhankelijkheid bestonden er twee, later drie grote politieke partijen die over alle Frans-Afrikaanse Staten verspreid waren: de R.D.A. (Rassemblement démocratique africain), de P.R.A. (partie du regroupement africain) en de P.F.A. (parti de la fédération africaine) die pas in juli 1959 opgericht werd.

Maar eenheid, samenwerking en discipline bestonden er in deze grote partijen niet.

De omstandigheden van het sociaal milieu maakten dit onmogelijk: verscheidenheid van rassen en stammen, invloed van de traditionele structuren, van de godsdienstige opvattingen, leiderschap en persoonlijk prestige van plaatselijke politieke personaliteiten; ook verscheidenheid, in elke der Staten, van de politieke, economische en sociale problemen welke moesten opgelost worden.

Maar deze factoren van verbrokkeling van de grote politieke partijen worden gestuit in de nieuwe Staten. Aldaar hebben politieke leiders geleidelijk hun gezag kunnen opleggen, eerst aan een groot gedeelte van de bevolking; daarna aan de meerderheid en dikwijls aan de bevolking in haar geheel. Zeker zijn dikwijls talrijke individuen, groepen, stammen of sekten vijandig gebleven ten opzichte van die machtige partijen die aldus ontstaan waren, maar ofwel hadden zij noch de collectieve wil, noch de macht om te weerstaan, ofwel waren zij te zwak wegens een ingeboren passiviteit of determinisme ofwel nog lieten zij zich op onberedeneerde wijze in slaap wiegen door beloften of imponeren door het vertoon van de materiële macht.

« La tendance au parti unique et au fascisme — pour appeler les choses par leur nom — est manifeste » verklaarde, op 12 augustus 1958, de H. Senghor in de « Comité consultatif constitutionnel ».

De Ivoorkust heeft in feite een één-partij-stelsel; in april 1959 werden al de volksvertegenwoordigers uit de enige lijst van die partij gekozen. Gelijkaardige toestand in Soedan en Mauretanië. In Dahomey zijn er verscheidene partijen maar, onder het overwegend gezag nu eens van de H. Maga, dan van de H. Apithy, zijn sommigen overeengekomen om regeringen te vormen... dit echter ten prijze van hartstochtelijke spanningen en listige strijd en ook wellicht van niet steeds regelmatige nietigverklaringen van verkiezingen gevolgd van nieuwe verkiezingen... Dit alles heeft het algemeen belang en een degelijk staatsbeleid geenszins gediend.

Bij de verkiezingen in december 1958 behaalde de partij « Communauté Française-Africaine » 54 zetels op 60.

In Congo was het land tamelijk lang tussen twee partijen verdeeld. Maar in 1958 slaagde de H. Fulbert Youlou met zijn partij « l'union de défense et de développement des intérêts africains » erin de meerderheid der stemmen en dus de uitoefening van het gezag te veroveren.

Deze tendenz naar het één-partij-stelsel is, meen ik, onvermijdelijk en tevens, in zekere mate, in de huidige sociale structuur van Afrika, noodzakelijk.

De bevolking schenkt, zoals wij reeds gezien hebben haar vertrouwen aan een leider en de meerderheid is nog niet bekwaam om de politieke problemen te onderscheiden en te begrijpen. De politieke personaliteiten hebben de gelegenheid hun gezag en hun prestige aan een meerderheid op te dringen.

Deze toestand is nodig omdat een vertegenwoordiging, in de wetgevende kamers, van talrijke partijen, van alle plaatselijke belangen, alle sekten, alle stammen, alle plaatselijke leiders, onvermijdelijk het besturen van de Staat onmogelijk maakt.

Het algemeen belang zou onvermijdelijk verwaarloosd worden; de vertegenwoordigingen van al die partijen zouden zelfs niet in staat zijn in te zien waar het ligt. De vorming van regeringen zou onmogelijk worden en een werkelijke dictatuur zou onafwendbaar ontstaan. Maar het kan natuurlijk niet geloofwaardig worden dat een één-partij-stelsel, zoals het thans bestaat, ook een « de facto » dictatuur kan teweegbrengen. Wij komen daarop terug.

Ten einde het ontstaan van een meerderheid in de wetgevende kamers mogelijk te maken werd bijna overal in Afrika het meerderheidskiesstelsel aangenomen. De vertegenwoordiging van de minderheden werd weliswaar zodoende opgeofferd, maar men gaf de voorkeur aan een methode die tot een sterke, duurzame en gezaghebbende regering leidt. De toepassing van dit kiesstelsel kan ontegenzeggelijk gepaard gaan met niet goed te keuren methodes, wanneer, om het ontstaan van een bepaalde meerderheid af te dwingen, de regering de gelegenheid heeft de kiesdistrikten willekeurig en overeenkomstig haar belang af te palen. Maar maatregelen zoals die waarin door de Ghanese grondwet voorzien wordt, kunnen die gevaarlijke praktijken uiterst moeilijk maken.

In vele Afrikaanse grondwetten werd het presidentieel stelsel verkozen.

Dit is het geval o.a. in de Ghana, in Tunesië, en sinds einde 1960 in de Republieken Ivoorkust, Opper Volta, Niger-Dahomey. De grondwet van 29 april 1959 van Madagaskar had reeds het presidentieel stelsel ingevoerd.

De Republieken Senegal, Mali, en Gabon hebben het parlamentsregime verkozen.

Nochtans hebben al de grondwetten van de gewezen Franse Koloniën de bevoegdheden van de kamer op enge wijze bepaald. Naar het voorbeeld van de Franse grondwet van 1958 hebben zij limitatief haar wetgevende bevoegdheid beperkt en aan de uitvoerende macht de mogelijkheid verleend om eventueel wetsdekreten uit te vaardigen, en wanneer « les institutions de la république, l'indépendance de la nation, l'intégrité de son territoire ou l'exécution de ses engagements internationaux sont menacés d'une manière grave ou immédiate... », de uitzonderingsmaatregelen te treffen die de omstandigheden vereisen.

De beperking van de bevoegdheden der kamers was, meen ik, noodzakelijk in landen waar het peil van de bereikte sociale en politieke cultuur, alsook een zekere ingeboren geneigdheid tot oneindige palabers, de afhandeling der toevertrouwde opdrachten en het nemen van beslissingen grotelijks zouden bemoeilijken.

Het presidentieel stelsel, of zelfs een parlementarisme met doeltreffende aan het regeringshoofd toegekende machten, strookt m.i. ook goed met de algemene neiging van de meerderheid der bevolking haar vertrouwen in een leider te stellen. Maar dergelijke politieke stelsels, in dit sociaal milieu, houden natuurlijk het grootste gevaar in voor de rechten der enkelingen, voor de belangen van de minderheden.

* * *

Het is nu tijd om op de nauwkeurige vraag die ons gesteld werd te antwoorden: vertoont Afrika democratische ofwel totalitaristische tendenzen.

Wanneer wij de teksten van de grondwetten opslaan moeten wij antwoorden dat in de meeste nieuwe Staten een democratisch politiek stelsel ingevoerd werd; de individuele vrijheden worden beschermd, er wordt in onafhankelijke gerechtshoven en rechtbanken voorzien, de autoriteiten moeten algemene rechtsregels in acht nemen, het algemeen stemrecht, een parlementair of vaker ook een presidentieel stelsel worden georganiseerd en een oppositie heeft de gelegenheid om op te treden.

Maar de teksten volstaan niet om de gestelde vraag werkelijkheidsgetrouw te beantwoorden. De feiten, de werkelijkheid dienen zorgvuldig onderzocht te worden... en wij hebben reeds kunnen vaststellen dat het Afrikaans sociaal milieu weinig geschikt was om het bestaan van een democratie te bevorderen.

Een democratie veronderstelt immers niet alleen welbepaalde staatkundige instellingen en welbepaalde rechtsregels, maar zij is hoofdzakelijk afhankelijk van de reacties der enkelingen, van de toepassing van de ingevoerde rechtsregels, van de graad van beschaving die de bevolking bereikt heeft.

Zoals ik reeds gezegd heb is een democratie onleefbaar indien de vrijheden niet werkelijk bestaan en indien de naleving ervan door het bewustzijn en de wil van de Natie niet beschermd wordt.

Zij veronderstelt voornamelijk dat de Staat gediend wordt door bekwame ambtenaren en rechters, die tevens onafhankelijk zijn en zich uitsluitend onderwerpen aan de bevelen van de rechtsregels en van hun geweten.

De persoonlijke vrijheid, de onschendbaarheid van de woning en van het particuliere eigendom, de eerbied voor het privaat- en gezinsleven zijn het noodzakelijk gevolg van een wederzijds bewustzijn van de gelijkheid en van de waardigheid van al de enkelingen.

De gelijkheid vóór de wet, de vrijheid van godsdienst en van meningsuiting, de rechten van vergadering en van vereniging zijn slechts te bereiken door vrijmaking van de wensen ten opzichte van primitieve groeperingen, door de evolutie van het verstand en door het ontwikkelen van een kritische geest.

Een niet geëvolueerd enkeling die nog steeds van dergelijke structuren deel uitmaakt, kan de principes van gelijkheid en van menselijke waardigheid niet begrijpen, terwijl ook het begrip private eigendom voor hem een dode letter is. Het sinds jaren gewoon zijnde zich aan de absolute leiding van anderen te onderwerpen en niet opgevoed zijnde in een milieu met een hoog verstandelijk peil en hogere cultuur kan hij geen kritische geest verworven hebben.

De vrijheid van drukpers, die van vergadering en vereniging zijn ontegenzeggelijk de wezenlijke grondslagen voor de democratie.

Maar indien zij verleend worden aan enkelingen die nog steeds grondig onder de invloed van een dergelijke omgeving staan, kunnen zij tot de ergste misbruiken en sociale onrust aanleiding geven.

De pers moet de waarheid dienen, de objectiviteit in acht nemen en maat weten te houden.

Men heeft het recht te eisen dat diegenen die de pers gebruiken in staat zijn de problemen te begrijpen welke zij willen uiteenzetten en verspreiden, en dat zij ook een degelijk besef hebben van de menselijke waardigheid en gelijkheid.

Gedrukte geschriften, uitgaande van personen die zodanige eigenschappen niet bezitten en die verspreid worden in een primitief milieu, zijn van zulke aard dat zij de hevigste en ook onvoorzienbare, gevaarlijke reacties kunnen ontketen.

Het op vergaderingen gevoerde woord kan onzinnige woede en een collectieve waanzin verwekken, die dan tot buitensporigheden leiden en die door geen enkele verstandelijke overweging kunnen stopgezet worden.

Het recht van vereniging bestaat om opinies bekend te maken en ze aan de kritiek te onderwerpen. Vergaderingen van niet geëvolueerde leiders die dus geen kritische geest hebben zullen dienen om bevelen van leiders of van avonturiers aan een passieve massa over te brengen.

Zodoende worden technieken van het democratisch stelsel ter beschikking gesteld van personen die juist het oogmerk en de mogelijkheid hebben de grondslagen van de democratie te vernietigen.

Dhr. Bourguiba verklaarde op 30 juli 1959: « ...je ne cesse de dire autour de moi que ce que je crains pour ce peuple c'est l'égarément où il sombre lorsqu'il est dominé par la passion... Si on interroge aujourd'hui ceux qui étaient à l'époque partisans de Salah ben Youssef, ils donnent l'impression de sortir d'un mauvais rêve et se demandent comment cela a pu se passer. C'était un déchainement de passions nourri de mauvaises raisons d'intérêts et d'intrigues. Vous avez là la mesure des risques auxquels s'expose un pays qui vit en régime démocratique mais qui ne dispose pas d'une élite pensante et compétente, capable de discerner de vrai bien du vrai mal ».

* * *

Om te eindigen wens ik sommige recente gebeurtenissen te vermelden die duidelijk aantonen hoe moeilijk de principes van de democratie, welke nochtans in de grondwetten uitdrukkelijk neergelegd zijn, in Afrika geëerbiedigd worden.

Ter gelegenheid van het in januari 1960 in Kameroen gehouden referendum werden talrijke moorden en andere gewelddaden door politieke « commando's » gepleegd. Aan ministers die van een politieke minderheid lid waren geweest werd een verplichte verblijfplaats opgelegd.

Op 26 oktober 1958 verklaarde de H. Sékou Touré te Conakry, « les militants doivent se méfier de tout le monde, se garder des traitres et des contre-révolutionnaires... Pour cela il faut que chacun écoute ce que disent ses concitoyens... afin que soit connue l'activité des adversaires de l'indépendance ».

« La France a eu la guillotine, la Guinée aura la potence... Nous serons le premier gouvernement africain à instaurer le travail forcé, nous ne craignons pas le mal ».

In augustus 1959 werden in Frans Congo geweldige wanordelijkheden veroorzaakt door de anarchistische « secte matsouaniste » waarvan de doctrine is weigering van de betaling der belastingen, verwerping van alle sociale tucht, terugkeer naar het primitief Afrikaanse leven, rassenhaat. De regering reageerde met een energie en met aanwending van middelen die gewis tot de felste kritieken zou geleid hebben indien zij door de koloniale overheden waren gebruikt.

De door de grondwet gewaarborgde onschendbaarheid van de leden van het Parlement werd door de Regering van dhr. Foulbert Youlou in 1959 tijdelijk geschorst.

In juni 1960 werden de voornaamste leiders van de oppositie in de Republiek van de Opper Volta, administratief geïnterneerd omdat zij in een open brief de regering hadden gecritiseerd « Les signatures de cette lettre sont tous de mauvaise foi... ce sont des agitateurs qui ne représentent rien » verklaarde dhr. H. Yameogo, president van de Republiek.

In november 1960 werden in Gabon verplichte verblijfplaatsen opgelegd aan de voorzitter en ondervoorzitter van de wetgevende vergadering en ook aan het hoofd van een parlementaire groep. Dhr. Mba, president van de Republiek, meende die maatregelen te rechtvaardigen door de beschouwingen dat « une petite minorité propageait des formes nouvelles, jetait l'inquietude dans les esprits tentant de circonvenir les parlementaires et de créer un élément de malaise... Il était impossible que le gouvernement ne soit ainsi constamment bafoué, systématiquement attaqué par une poignée de troubles... »

Aan dhr. Gabriel Lisette, vice-eerste minister van Tshad, van maart 1953 tot augustus 1960, werd bij het einde van dit jaar het verblijf in zijn eigen land ontzegd.

De Monckton commissie heeft vastgesteld dat verscheidene politieke partijen in Noord-Rhodesië en Nyassaland door vreesaanjaging en het plegen van gewelddaden talrijke getuigen belet hebben te verschijnen of hun persoonlijke opvattingen bekend te maken.

Reglementen moesten ingevoerd worden o.a. in Uganda om dergelijke praktijken, ter gelegenheid van de verkiezingen, tegen te gaan (Prevention of intimidation ordinance).

De democratie, zoals wij ze opvatten, bestaat m.i. in de huidige omstandigheden in Afrika, niet werkelijk; ze zou er ook niet leefbaar zijn.

Duidelijke democratische tendenzen zijn weliswaar in de nieuwe Afrikaanse Staten waar te nemen; er bestaan politieke instellingen door de grondwetten bepaald, er vigeren rechtsregels bedoeld om de wezenlijke vrijheden van het individu te beschermen, er bestaan politieke partijen, er is een politieke elite die door onze cultuur gevormd werd en die onze opvattingen deelt.

Maar... de bevolking is nog niet voldoende ontwikkeld om thans de werking van een democratie d.w.z. « een regering door het volk » mogelijk te maken en de bestuurskaders zijn waarschijnlijk nog niet talrijk en geschoold genoeg om de werking van openbare diensten doeltreffend en in het belang van de ganse gemeenschap te verzekeren,

Democratie veronderstelt o.a. dat de kiezers met kennis van zaken en in volledige vrijheid en bewustheid het regeringshoofd en de leden van de Kamer kunnen aanduiden, en dat zowel de burgers als de volksvertegenwoordigers, ofwel alleen, ofwel in politieke partijen gegroepeerd, bekwaam zijn om de activiteit van de Regering en die van de Kamer te volgen, te begrijpen en op onafhankelijke wijze te beoordelen.

De wetgevende vergaderingen, welke uiteraard de essentiële sociale reglementering moeten uitvaardigen, dienen samengesteld te zijn uit leden die bekwaam zijn om het algemeen belang te dienen en de wezenlijke rechten van de enkelingen te beschermen.

Democratie, die verdraagzaamheid betekent, veronderstelt vrijheid van meningsuiting, zelfs voor diegenen die de democratische instellingen niet goedkeuren en voorstellen ze af te schaffen.

H. Kelsen schreef: « Demokratie kann sich nicht

dadurch verteidigen dass sie sich selbst aufgibt... Es ist das Wesen und die Ehre der Demokratie diese Gefahr auf sich zu nehmen und wenn Demokratie diese Gefahr nicht bestehen kann, dann ist Sie nicht wert verteidigt zu werden». (14).

Dergelijke principes kunnen, meen ik, slechts toegepast worden in de Staten die reeds de democratie werkelijk ingevoerd hebben en waar haar grondslagen begrepen en goedgekeurd worden door de meerderheid der bevolking. Dit is gewis de toestand niet die zich thans in de nieuwe Afrikaanse Staten voordoet: ontzaglijk veel moet ginds nog gedaan worden om dergelijke bewustheid tot het leven te wekken.

In Afrika zal derhalve de overheid vrijwel onvermijdelijk ertoe gebracht worden, somtijds maatregelen te treffen die in ons milieu niet zouden geduld worden, daar zij namelijk met de persoonlijke vrijheden en de principes van een rechtsstaat niet verenigbaar zijn.

Voorzeker vertonen onze oude Europese en Amerikaanse democratieën een neiging tot een « verpersoonlijking » van de uitoefening van het gezag.

Deze toestand is echter thans met het Afrikaans leiderschap bezwaarlijk gelijk te stellen. In onze Staten worden de misbruiken geremd of belemmerd door een openbare mening die enerzijds op een eeuwenoude cultuur en beschaving steunt of kan steunen, en anderzijds een diep ingeworteld bewijstzijn heeft van de noodzakelijke eerbied voor de gelijkheid en de wezenlijke rechten van de enkelingen.

Men mag vanzelfsprekend noch verwachten, noch wensen dat nieuwe Staten, nauwelijks en slechts gedeeltelijk bevrijd van de krachten die het ontstaan van de democratie onmogelijk maakten, dezelfde politieke en sociale instellingen hebben als de Europese en Amerikaanse gemeenschappen alwaar ze, dank zij eeuwen van een onophoudelijk toenemende cultuur, geleidelijk gegroeid en uitgebouwd zijn.

En intussen moeten essentiële belangen van de gemeenschap gediend en bevorderd worden...

Wij, leden van de Westerse democratieën, wensen onze politieke en sociale instellingen, met de nodige aanpassingen, in Afrika over te planten.

Deze wens zal misschien in de toekomst een werkelijkheid worden.

De elites waarop de verantwoordelijkheid voor het staatsbeleid rust mogen daartoe de principes welke hun, dank zij hun studiën in ons milieu, ingeprent worden, niet vergeten, zij moeten de wil hebben de minderheden te eerbiedigen en te beschermen en geleidelijk de democratische regels, welke zij in hun nieuwe grondwetten hebben neergelegd, te doen naleven.

Grote en onverpoosde inspanningen moeten dan ook gedaan worden om het stoffelijk welzijn, het onderwijs en de cultuur zo vlug mogelijk over de ganse bevolking te verspreiden. De Europese volkeren hebben het tot plicht daarin Afrika edelmoedig te helpen. De persoonlijke vrijheden dienen ook zo spoedig mogelijk onder de bescherming van onafhankelijke, bekwame en moedige rechters gesteld te worden.

(1) Voordrachten gehouden in januari 1961 in de « Studium Generale » van de Rijksuniversiteit te Utrecht.

(2) F. Borella, *L'évolution politique et juridique de l'Union française depuis 1946*, p. 403.

(3) Bourguiba, « La Tunisie et la France », p. 198.

(4) F. Borella, op. cit., p. 437.

(5) Ch. Joyle, « L'Afrique peut-elle se débalkaniser ? » *Démocratie* 60, 28 avril 1960.

(6) *Le Monde* van 13 augustus 1960.

(7) F. Dumon, *La Communauté franco-afro-malgache*.

(8) *La Communauté franco-afro-malgache*, op. cit., blz. 90 en 91.

(9) *La Communauté franco-afro-malgache*, op. cit., blz. 90 en 91.

(10) (11) (12) Zie *La Communauté franco-afro-malgache*. Blz. 93 en 94.

(13) J.L. Quermonne « La sous administration et les politiques d'équipements administratifs » *Revue française de sciences politiques* 1959.

(14) Hans Kelsen, « Was ist Gerechtigkeit ? » bl. 42.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 19 februari 1960.

Voorzitter : M. Vandermersch.

Raadsheer-verslaggever : M. Vroonen.

Advokaat-generaal : M. Depelchin.

Advokaten : Mrs. Demeur en Van Rijn.

Arbeidscontract. — Strekking van het gewijzigd artikel 8, tweede lid van de wet op de arbeidsovereenkomst. — Aanvullend, geen gebiedend karakter van de beperking der aansprakelijkheid van de arbeider.

Uit de geschiedenis van de wet van 4 maart 1954 blijkt, dat de bepalingen, die krachtens art. 4, 1 van die wet, het tweede lid van artikel 8 der wet van 10 maart 1960 vervangen (die de aansprakelijkheid van de arbeider in geval van gebrekkig werk, van verkeerde aanwending van materialen, gereedschap, grondstoffen of voortbrengselen beperken) een aanvullend karakter hebben. Het is derhalve niet verboden een zwaardere aansprakelijkheid van de arbeider te bedingen.

Opdorp t/ N.V. « Ghent Motors ».

Gelet op de bestreden sententie op 11 juli 1958 gewezen door de Werkrechtsheraad van beroep te Gent, kamer voor werklieden;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 3, 8 (in het bijzonder van zijn eerste drie leden) en 11 van de wet van 10 maart 1960 op het arbeidscontract, welke artikelen respectievelijk door artikelen 1, 4, 1° en 2° paragraaf, en 5 van de wet van 4 maart 1954 gewijzigd en aangevuld werden,

doordat de bestreden sententie, bij bevestiging van de beroepen sententie, eiser zijn vordering tot teruggave van een bedrag van 4.474 frank wegens ten onrechte afgehouden loon en borgsom ontzegd heeft, en hem veroordeeld heeft om aan verweerster een bedrag van 3.787 frank als saldo van de aan een aangereden voertuig aangerichte schade te betalen om de redenen dat de beschikkingen van artikel 8 van de wet op het arbeidscontract, welke de voorwaarden en perken bepalen waarin de werkmán wegens beschadiging van materieel aansprakelijk wordt, slechts een aanvullend karakter hebben; dat het bij verweersters onderneming in voege werkplaatsreglement daarvan mocht afwijken om elke autogeleider verantwoordelijk te stellen voor alle schade welke door zijn eigen schuld of onoplettendheid aan het materieel zou worden veroorzaakt, en dat eiser derhalve door de schadefactuur en loonafhoudingen zonder uitdrukkelijk voorbehoud te aan-

vaarden, geldig zijn instemming tot vergoeding van de betwiste schade gegeven heeft,

dan wanneer bedoelde beschikkingen van artikel 8 van de wet op het arbeidscontract wegens hun sociaal beschermend karakter wel van publieke orde en bindend zijn in die mate dat de werkmans niet meer aansprakelijk mag gesteld worden wegens beschadiging van materieel tenzij in de door die wetsbepaling bepaalde gevallen, te weten bedrog, grove schuld, en enkel voor lichte schuld wanneer deze in zijn hoofde eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt, en alle desbetreffend strijdige werkplaatsreglementen of overeenkomsten dus nietig voorkomen;

Overwegende dat luidens artikel 3, alinea 1, van de wet van 10 maart 1900 «het bedrag en de aard van het loon, de tijd, de plaats en in het algemeen, al de voorwaarden van de arbeid door de overeenkomst worden vastgesteld»;

Overwegende dat uit de voorbereidende werkzaamheden der wet van 4 maart 1954 blijkt dat de bepalingen die, krachtens artikel 4, 1 van die wet, het tweede lid van artikel 8 der wet van 10 maart 1900 vervangen, een aanvullend karakter hebben;

Overwegende dat noch uit die werkzaamheden noch uit de tekst van de wet blijkt dat, zoals aanlegger het beweert, zij slechts dit karakter zouden hebben onder voorwaarde dat de overeenkomst een mindere aansprakelijkheid van de werknemer zou voorzien en in tegendeel op gebiedende wijze elk beding waarbij een zwaardere aansprakelijkheid zou worden bepaald verbieden zouden;

Overwegende, bijgevolg, dat het middel naar recht faalt;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat, zelfs aangenomen dat het werkplaatsreglement eiser geldig voor de beschadiging van het materieel door elke schuld of onoplettendheid kon aansprakelijk maken, de bestreden sententie eiser zijn vordering tot teruggave van de gedane loonafhoudingen ontzegt en de tegeneis van verweerster tot betaling van het saldo van de vergoeding aanneemt, om de enige reden dat eiser zonder voorbehoud de schade-factuur aanvaardde en de loonafhoudingen liet doen,

eerste onderdeel :

zonder het middel te beantwoorden waardoor eiser in conclusies liet gelden dat verweerster hem slechts een nachtrust van twee uren had toegestaan en zij zelve daardoor de hoofdzakelijke verantwoordelijkheid van de autoaanrijding droeg,

tweede onderdeel :

zonder het middel te beantwoorden waardoor eiser opwierp dat in geval van niet-aanneming der litigieuze loonafhoudingen hij zijn ambt zou verloren hebben, met andere woorden dat de ingeroepen instemming wegens zedelijke dwang ongeldig was;

en de rechter over de grond aldus te kort is gebleven aan de verplichting zijn beslissing met redenen te omkleden;

Overwegende dat de in het middel bedoelde conclusies noch bij de voorziening noch bij een aanvullende memorie zijn gevoegd; dat zij niet door de verweerster overgelegd worden en dat de bestreden beslissing niet vaststelt dat de verweermiddelen, waarop, volgens het middel, geen antwoord zou verstrekt geweest zijn, voorgesteld werden;

Dat mitsdien, het middel niet ontvankelijk is;

Om die redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 29 mei 1959.

Voorzitter : M. Vandermersch.

Raadsheer-verslaggever : M. Louveaux.

Advokaat-generaal : M. Depelchin.

Advokaten : Mrs. van Leynseele en Van Rijn.

Onteigening ten algemene nutte. — Uitvoering van werken, die een verergering van een door een normaal natuurverschijnsel veroorzaakte schade voor gevolg zouden kunnen hebben. — Geen louter gebeurlijk nadeel.

Gedeeltelijke onteigening van een plantage van fruitbomen; door de uitvoering van werken zal er voor de niet onteigende percelen een grondverlaging ontstaan, waardoor abnormale vorstschade zal worden veroorzaakt.

De verergering van een door een normaal natuurverschijnsel veroorzaakte schade, hoewel zij toekomstig voorkomt, is niettemin vaststaande en maakt geen louter gebeurlijk nadeel uit.

De in zake onteigening verschuldigde vergoeding dient geheel de schade te herstellen, die het gevolg is van de maatregel, die in het belang van het algemeen nut het benadelen van private rechten rechtvaardigt.

Artikel 19 van de wet van 17 april 1935 kent aan de huurder een recht op vergoeding toe wegens de door hem ingevolge de onteigening geleden schade. De huurder kan dit recht rechtstreeks tegen de onteigenaar doen gelden.

Belgische Staat (Minister van Verkeerswezen)
t/ Cs. Colsoel.

Gelet op het bestreden arrest door het Hof van beroep te Luik op 19 maart 1958 gewezen;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 11 der Grondwet, 1382 en 1383 van het Burgerlijk wetboek;

doordat het bestreden arrest aanneemt dat de toestand van verweerders niet met een gewoon geval van onteigening kan vergeleken worden, om reden a) dat hun plantage reeds ingesloten was door de bermen van de spoorweg Brussel-Luik en Landen-Tamirnes en nu nog zal ingesloten worden door de berm die op de weg Landen-Overwinden moet aangelegd worden; b) dat al deze kunstwerken afhangen van de Belgische Spoorwegen, hetzij van de onteigenaar; c) dat deze bijzondere toestand die, eens te meer, en uitsluitelijk ten voordele van de onteigenaar geschapen wordt, als meer dan een stoomis van gewone nabuurschap te beschouwen is en wel degelijk als een oorzaak van mogelijke schade voor iets zo delikaat als een uitbating van laagstammige fruitbomen, en dienvolgens het vonnis «a quo» in al zijn beschikkingen bevestigt en bijzonder de opdracht welke door de rechtbank aan de deskundigen toevertrouwd werd «te zeggen of verweerders op het overblijvende gedeelte van hun plantage verlies lijden door de vermeerdering van

het gevaar voor vorstschade, veroorzaakt door de uitgevoerde werken; in bevestigend geval, het verlies te bepalen ».

dan wanneer het slechts gaat om een mogelijke en gebeurlijke schade te wijten aan een natuurverschijnsel dat in de eerste plaats van atmosferische en klimatologische omstandigheden afhangt en slechts zeer onrechtstreeks zou kunnen beïnvloed worden in geval een hypothetische heuvelwind uit de richting van de nieuw aan te leggen berm zou komen en dan nog in een zeer onzekere en in ieder geval onmogelijk te bepalen maat; dat dus de aangevoerde mogelijke schade geen rechtstreeks en onmiddellijk nadeel vormt, dat het gevolg is van de uit te voeren werken en dus wettelijk geen ontstane en actuele schade uitmaakt waarvoor de onteigende vóór de inbezitstelling dient vergoed en dan wanneer de uitvoering der werken op zich zelf geen schadelijke en foutieve handeling van de onteigenaar uitmaakt;

Overwegende dat het bestreden arrest om eigen redenen en om deze van de eerste rechter, naar welke het uitdrukkelijk verwijst, het vonnis « a quo » bevestigt, waarbij aan deskundigen opdracht gegeven werd na te gaan of de plantage van verweerders ingevolge de uitgevoerde werken wegens vermeerdering van het gevaar voor vorstschade een verlies ondergaat

Overwegende dat het arrest vaststelt dat voornoemde werken er in bestaan een derde berm aan te leggen waardoor de plantage in een driehoek zal worden ingesloten;

Overwegende dat het beroepen vonnis vaststelt dat ten gevolge van het uitvoeren der werken er een grondverlaging zal ontstaan waarin de koude lucht in zekere omstandigheden zal blijven hangen, zodat er, volgens verweerders, abnormale vorstschade zal worden veroorzaakt, onder meer aan de bomen welke geplant zijn op niet onteigende percelen waarvan verweerders huurders zijn;

Overwegende dat door erop te wijzen dat de nieuwe plaatsgesteldheid als een oorzaak van « mogelijke » schade dient beschouwd te worden, het arrest niet bedoelt dat het nadeel, in de onderstelling dat het bestaan ervan zou bewezen worden, een gebeurlijke schade zou zijn, doch wel dat deze toestand mogelijke schade berokkenen zal; dat het arrest wegens deze mogelijkheid het noodzakelijk geacht heeft een deskundig onderzoek te bevelen;

Overwegende dat de verergering van de door een normaal natuurverschijnsel veroorzaakte schade, hoewel zij toekomstig voorkomt, niettemin vaststaande is en geen louter gebeurlijk nadeel uitmaakt;

Overwegende dat het Hof van beroep derhalve wettelijk heeft kunnen beschouwen dat de waardevermindering die daaruit voor de plantage zou ontstaan, krachtens artikel 11 van de Grondwet, aanleiding kan geven tot vergoeding, zo zij het noodzakelijk gevolg is van de uit te voeren werken, en dat daarover inlichtingen aan de rechter zullen verstrekt worden door een deskundig onderzoek;

Dat in zover het middel laat gelden dat de schade slechts in een zeer onzekere en in ieder geval onmogelijk te bepalen maat door de wederomstandigheden zou worden beïnvloed, het slechts betrekking heeft op het bedrag van de vergoeding en derhalve niet ontvankelijk is;

Waaruit volgt dat het middel niet kan aangenomen worden;

Over het tweede middel afgeleid uit de schending van de artikelen 11 van de Grondwet, 4 en 5 van de

besluitwet van 3 februari 1947 betreffende de rechtspleging bij hoogdringende omstandigheden in zake onteigening ten algemenen nutte; 2, 19 en 21 van de wet van 17 april 1835 op de onteigening ten algemenen nutte, van de wetten betreffende de huurovereenkomsten en van artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk wetboek;

doordat het bestreden arrest beslist dat met de eerste rechter dient aangenomen te worden dat om de schade aan het overblijvend gedeelte te bepalen, men zich niet aan de kadastrale scheiding moet houden, maar aan de werkelijke verdeling van de eigendom, zoals zij uit de bestemming der goederen voortspuit; dat de opwerping volgens dewelke de huurder van een goed niet meer aanspraken dan de eigenaar kan doen gelden, niet steekhoudend is, daar in zake onteigeningen de wet, rechtvaardigheidshalve, een persoonlijk recht tot vergoeding aan de huurder toekent; dat in geval van gedeeltelijke onteigening, indien het genot van de pacht op de overblijvende gedeelten moeilijker wordt, de huurder recht heeft op speciale vergoeding, buiten deze die aan de eigenaar toegekend wordt, zo bijvoorbeeld het geval van een landbouwuitbating die door het aanleggen van een ijzerweg of kanaal verbrokkeld wordt, of van een bouwland dat door de nabijheid van een verhoogde berm vochtig wordt; dat men dus niet inziet om welke reden, wanneer de eigenaar voor de minderwaarde zijner overblijvende percelen moet vergoed worden, de huurder eveneens niet zou moeten vergoed worden voor de overblijvende percelen van het goed dat hij in zijn geheel genomen, hetzij in de zin van een en dezelfde uitbating uitbaat;

dan wanneer een zorgvuldig onderscheid dient gemaakt tussen de waardevermindering der overblijvende gedeelten, en de waardevermindering welke een terrein kan raken dat door de onteigening in werkelijkheid niet getroffen wordt,

dat wanneer de waardevermindering niet de onteigende grond maar wel een naburig perceel betreft, de algemene regel luidt dat geen vergoeding verschuldigd is; dat indien, wat betreft de waardevermindering van de overblijvende gedeelten, men zich niet noodzakelijk aan de kadastrale indeling moet houden om de overblijvende gedeelten te bepalen, maar ook rekening dient gehouden met de werkelijke verdeling van het eigendom, zoals deze uit de bestemming der goederen voortvloeit, niettemin zorgvuldig onderscheid dient gemaakt tussen een feitelijk geheel, bestaande uit een aaneenpalende kadastrale percelen die aan dezelfde eigenaar toebehoren en een kunstmatig gevormd geheel bestaande uit enkele percelen, die in eigendom aan de uitbater toebehoren, en een zeker aantal naburige percelen die deze laatste slechts ten tijdelijke titel van talrijke en verschillende eigenaars in huur heeft;

Overwegende dat in zover het de schending van de wetten betreffende de huurovereenkomsten inroept, zonder die wettelijke bepalingen nader aan te duiden, het middel het voorschrift van artikel 9 van de wet dd. 25 februari 1925 niet naleeft en dienvolgens niet ontvankelijk is;

Overwegende dat de in zake onteigening verschuldigde vergoeding gans de schade welke het gevolg is van de maatregel, die in het belang van het algemeen nut het benadelen van private rechten rechtvaardigt;

Overwegende dat het artikel 19 van de wet dd. 17 april 1835, rekening gehouden met de bepalingen van de huurovereenkomst, aan de huurder een recht op vergoeding toekent wegens de door hem ingevolge de onteigening geleden schade; dat de huurder, dit

recht rechtstreeks tegen de onteigenaar kan doen gelden;

Overwegende dat het bestreden arrest vaststelt dat de gedeeltelijk onteigende plantage een geheel uitmaakt samengesteld uit een aantal percelen waarvan het niet onteigend merendeel door verweerders in huur wordt genomen;

Overwegende dat, wat de betrekkingen tussen de verweerders en hun verhuurders betreft, om het even deze al dan niet onteigend zijn, de onteigening een geval van overmacht uitmaakt waarvoor deze dus niet aansprakelijk zijn; dat, zo die maatregel aan de plantage een minderwaarde heeft veroorzaakt, het daaruit voortvloeiend nadeel alleen door de onteigenaar moet vergoed worden;

Dat de rechter over de grond geen onderscheid diende te maken tussen de aan verweerders toebehorende en de door hen in huur genomen percelen, vermits dit onderscheid slechts belang oplevert voor het berekenen van de gebeurlijk aan verweerders verschuldigde vergoeding;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegger tot de kosten.

RAAD VAN STATE

6e kamer. — 30 maart 1961.

Voorzitter : M. Vauthier.

Raadsheren : M.M. Declaire en Coyette.

Substituut-auditeur-generaal : M. Haesaert.

Advokaten : Mrs. Wolff en Vanhaesendonck.

Vergoedingspensioenen bij ongeval. — W. 9 maart 1953 niet toepasselijk op leden van de Weermacht.

De wet van 9 maart 1953, die het voordeel der gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen uitbreidt tot militaire invaliden wier invaliditeit toe te schrijven is aan een schadelijk feit dat zich in vredestijd gedurende en ingevolge de dienst heeft voorgedaan, is niet toepasselijk op de militairen ter beschikking gesteld van de Kolonie, in dienst bij de Weermacht.

Belgische Staat (Minister van Financiën) t/ Cleuren.

Arrest nr. 8517.

Overwegende dat Mathieu Cleuren, Belgisch beroepsmilitair, op 22 januari 1939 ter beschikking van de kolonie werd gesteld; dat hij definitief bij de Weermacht werd benoemd; dat hij op 14 mei 1957 het slachtoffer is geworden van een ongeval, gedurende en ingevolge de dienst, waarop een op 75% geraamde invaliditeit is gevolgd;

Overwegende dat de Commissie voor vergoedingspensioenen op 18 februari 1959 afwijzend op de aanvraag heeft beschikt omdat het ongeval zich in vredestijd had voorgedaan, terwijl de tegenpartij ter beschikking van de Kolonie was, in dienst bij de Weermacht, zodat de gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen in dit geval niet toepasselijk zijn;

Overwegende dat de Commissie van beroep deze beslissing om de volgende reden heeft gewijzigd : « Overwegende dat de betrokkene, Belgisch militair, ter be-

schikking van de Weermacht in Kongo gesteld, zijn rechten in België behoudt krachtens het Koloniaal Handvest »;

Overwegende dat de bepalingen van de wet van 18 oktober 1908, die bepaalde voordelen toekennen aan Belgische militairen die in de kolonie hebben gediend, alleen betrekking hebben op de anciënniteit en het recht op bevordering in het wapen dat zij tijdelijk hebben verlaten; dat de bepalingen van de wet van 2 augustus 1955 alleen slaan op de berekening van de in de kolonie verrichte diensten met het oog op de vaststelling van de moederlandse rust- en overlevingspensioenen;

Overwegende dat luidens artikel 2 van de gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen « hun aanspraken op de toepassing van deze wet kunnen doen gelden... de Belgische militairen en burgers, gemobiliseerd bij de Weermacht der kolonie »; dat de term « gemobiliseerd » impliceert dat de toepassing van deze wetten op de betrokkenen beperkt bleef tot de duur van de oorlog 1940-1945;

Overwegende dat de wet van 9 maart 1953, die het voordeel van de gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen uitbreidt tot militaire invaliden wier invaliditeit toe te schrijven is aan een schadelijk feit dat zich in vredestijd gedurende en ingevolge de dienst heeft voorgedaan, de bepaling van artikel 2b, niet heeft gewijzigd; dat de gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen slechts toepasselijk zijn op de kaders van de Weermacht binnen de bij deze bepaling vastgestelde grenzen;

Overwegende dat het ongeval, dat de invaliditeit waarvan de tegenpartij de herstelling vordert, heeft veroorzaakt, zich in 1957 heeft voorgedaan; dat de Commissie van beroep, toen zij besliste dat de gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen terzake toepasselijk waren, haar bevoegdheid te buiten is gegaan; dat er geen grond tot verwijzing is,

Besluit :

Artikel 1.

De beslissing van 19 januari 1960 van de Commissie van beroep voor vergoedingspensioenen is vernietigd.

Artikel 2.

Dit arrest zal op de registers van de Commissie van beroep voor vergoedingspensioenen worden overgeschreven en melding ervan zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing.

Artikel 3.

De kosten, bepaald op 750 frank, komen ten laste van de tegenpartij.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

HOF VAN BEROEP TE GENT

Eerste Kamer. — 26 januari 1961.

Voorzitter : M. Bossaert.
 Raadsheren : M.M. Santenaire en Beeckman.
 Advokaat-generaal : M. Matthijs.
 Advokaat : Mr. Jean Eeckhout (Gent).

Nationaliteit. — Nationaliteitskeuze. — Optant geboren uit vreemde ouders, van wie één de staat van Belg bezit of bezeten heeft. — Verblijfsvoorwaarde : werkelijk inwonen in België gedurende het jaar dat aan de verklaring van de keuze voorafgaat, en geenszins inschrijving in het vreemdelingenregister, gepaard met loutere verlof- of ontspanningsverblijven.

Voldoet niet aan de voorwaarde van gewone verblijfplaats in België gedurende het jaar dat aan de nationaliteitskeuze voorafgaat, zoals vereist bij artikel 8 - 1° en 2°, laatste lid der samengeschilderde nationaliteitswetten, de optant, geboren uit vreemde ouders, van wie één de staat van Belg bezit of bezeten heeft, die ofschoon hij gedurende bedoeld jaar ingeschreven was in het vreemdelingenregister ener Belgische gemeente, aldaar nochtans niet werkelijk inwoonde, doch er slechts af en toe een verlof- en ontspanningsverblijf van enkele dagen tot twee weken doorbracht, terwijl hij gedurende ditzelfde jaar zijn gewoon verblijf in het buitenland hield, waar hij op het ouderlijk landbouwbedrijf voltijdig werkzaam was en zijn domicilie had.

X... t/ O.M.

Verzoekschrift.

Aan de Heren Eerste Voorzitter, Voorzitters en Raadsheren van het Hof van Beroep te Gent
 Geeft eerbiedig te kennen,
 X.....

Dat hij op 27 juni 1960 in handen van de heer Procureur des Konings te Gent een verklaring afgelegd heeft van Belgische nationaliteitskeuze;

Dat, na grondig onderzoek van al de wettelijke en morele voorwaarden de vervulling noodzakelijk is opdat deze keuze door de Rechtbank zou ingewilligd worden, de heer Procureur des Konings besloot tot deze inwilliging, en de eerste rechter ertoe aangezocht heeft; dat deze nochtans, bij vonnis dd. 5 oktober 1960, de vraag van requestrant verwierp, om reden dat, volgens hem, de voorwaarden van verblijf niet vervuld zouden zijn;

Dat het nochtans vaststaat dat hij, in België geboren van een Belgische moeder, lange jaren in België verbleven en gestudeerd heeft, om naderhand, het jaar zijn nationaliteitskeuze voorafgaande, opnieuw regelmatig op het Belgisch grondgebied te verblijven;

Dat zijn aanvraag dienvolgens ontvankelijk en gegrond voorkomt, en dat hij ten deze stellig beroep verklaart in te stellen tegen het vonnis der Rechtbank van eerste aanleg te Gent, dd. 5 oktober 1960;

Redenen waarom requestrant zich tot Ued. wendt, met eerbiedig verzoek zijn beroep tegen het vonnis van 5 oktober 1960, voornoemd, te ontvangen en gegrond te verklaren; dienvolgens, dit vonnis te niet te doen, en doende wat de eerste rechter had behoren te doen, de keuze van Belgische nationaliteit door requestrant gedaan, in te willigen.

En Ud. zult recht doen.
 Gent, 4 november 1960.

Advies van het O.M.

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is, naar tijd en vorm, en als ontvankelijk voorkomt;

Overwegende echter dat, in verband met de bij artikel 8, 1° en 2°, laatste alinea van het K.B. van 14 december 1932, houdende samenschakeling der wetten op het verwerven, het verlies en de herkrijging van de Belgische nationaliteit, gestelde verblijfsvoorwaarde, welke optant dient te vervullen, wanneer hij, zoals appellant geboren is uit vreemde ouders, van wie één de staat van Belg bezeten heeft, in onderhavig geval, uit de stukken van het onderzoek gebleken is dat optant, zo hij, afgezien van vroegere inschrijvingen in de bevolkingsregisters van Belgische gemeenten [met name : St.-Denijs-Westrem, van 15 juni 1939 (geboorte) tot 16 februari 1940; Nazareth, van 16 februari 1940 tot 20 augustus 1940; Gentbrugge, van 28 augustus 1940 tot 11 augustus 1948; Ledeberg, van 11 augustus 1948 tot 29 mei 1952 (schrapping ambtshalve); Gentbrugge, van 25 maart 1954 tot 1 mei 1956], in het bevolkingsregister (vreemdelingenregister) der gemeente Nazareth ingeschreven werd op 5 januari 1959, hetzij meer dan één jaar voor zijn verklaring van nationaliteitskeuze (27 juni 1960), deze inschrijving in feite geenszins overeenstemt met een werkelijk inwonen te Nazareth, 's Gravenstraat, n° 68, bij zijn grootmoeder langs moeders zijde;

Overwegende inderdaad dat verscheidene stukken van het dossier, houdende het onderzoek omtrent deze nationaliteitskeuze, er duidelijk op wijzen dat optant, gedurende het jaar dat aan zijn nationaliteitskeuze voorafging, slechts af en toe en gedurende kortstondige tijdruimten te Nazareth verblijf hield, zodanig dat deze verblijfsperiodes van elk amper enkele dagen tot hoogstens twee weken, beslist als loutere verlof- of ontspanningsverblijven aangemerkt zijn, en in totaal drie tot vier maanden per jaar bedroegen, terwijl aan de andere kant optant, in Frankrijk, te Mélicocq, par Machemont (Oise), nagenoeg bestendig verblijf hield, waar hij deelnam, en thans steeds deelneemt, aan de exploitatie van het landbouwbedrijf van zijn ouders (zie o.m. de stukken n° 4, 7, 9 en 37, recto en verso, van het dossier);

Overwegende dat art. 8 van het hierboven vermeld K.B. van 14 december 1932 (art. 8 der wet van 15 mei 1922) een gewone verblijfplaats in België vereist d.w.z. een werkelijk inwonen, en niet, zoals in onderhavig geval, een louter domicilie, enkel voortspruitend uit een inschrijving in het vreemdelingenregister van de dienst der bevolking ener Belgische gemeente, doch van elke overeenstemming met een werkelijk verblijf ontbloeit;

Overwegende dat, tijdens de voorafgaande parlementaire besprekingen van de wet van 15 mei 1922, en meer bepaald van art. 8, herhaaldelijk de nadruk gelegd werd op het kenmerk van werkelijk inwonen, van feitelijk verblijf waarmee de gewone verblijfplaats dient te zijn aangemerkt (zie Pasinomie, 1922, Verslag Centrale Sectie Kamer der Volksvertegenwoordigers, blz. 121, kol. 2; Verslag Senaatscommissie voor de Justitie, blz. 124, kol. 2; De Page, I, n° 351, 1°; Kluyskens, Personen- en Familierecht, n° 49, 2°, blz. 65; Standaert, n° 111 en volg.; « Les Nouvelles », Droit civil, B. I, « La Nationalité Belge », n° 109, al. 4; R.P.D.B., Tw. Nationalité, n° 93);

Overwegende dat, terwijl, in zake, de verblijfplaats

van optant te Nazareth gedurende het jaar dat zijn nationaliteitskeuze voorafging, dit kenmerk van gewone werkelijke verblijfplaats geenszins vertoont, het aangevochten vonnis terecht de nationaliteitskeuze van appellant niet heeft ingewilligd, omdat uit de overgelegde stukken blijkt dat niet voldaan werd aan de door de wet vereiste voorwaarden van verblijf;

Bij deze beweegredenen :

Moge het aan het Hof van Beroep behagen het hoger beroep ontvankelijk te verklaren, doch het af te wijzen als zijnde niet gegrond;

Appellant te veroordelen tot al de kosten van beide aanleggen.

Gent, 7 december 1960.

Arrest.

Het Hof van beroep te Gent, eerste Kamer, zetelende in burgerlijke zaken;

Gezien bovenstaande verzoekschrift, de gedingstukken, o.m. de uitgifte van de aangevochten beslissing en de conclusiën voor appellant genomen door pleitbezorger Mr. Cruyt en gedagtekend van 22 december 1960;

Gehoord het verslag van de heer Santenaire, raadsheer-rapporteur, ter openbare zitting van 5 januari 1961;

Overwegende dat X... bij zijn rekest van 4 november 1960 tijdig en regelmatig in beroep komt van de beslissing dd. 5 oktober 1960 van de Rechtbank van eerste aanleg te Gent waarbij appellants keuze der Belgische nationaliteit dd. 27 juni 1960 werd afgewezen;

dat de appellant behoorlijk werd opgeroepen en alhier in de uiteenzetting van zijn grieven en middelen gehoord is geworden bij monde van zijn raadsman Mr. J. Eeckhout;

Overwegende dat appellant, alhoewel minstens sedert 5 januari 1959 in het vreemdelingenregister van de gemeente Nazareth ingeschreven, niettemin geen gewoon verblijf in België gedurende het jaar dat zijn nationaliteitskeuze voorafging heeft gehad; dat immers hij slechts af en toe te Nazareth bij zijn grootmoeder kwam voor korte tijdspannen gaande van enkele dagen tot twee weken, en die gezamenlijk hoogstens drie maanden per jaar bedragen;

dat van geen ander verblijf in België gedurende het besproken jaar wordt gewaagd;

dat uit de gegevens ter zake integendeel blijkt dat de appellant binst die tijdspanne zijn gewoon verblijf in Frankrijk heeft gehouden, te Mélicocq-par-Marchemont (Oise) waar hij in de ouderlijke landbouwuitbating voltijdig bedrijvig was en zijn domicilie heeft;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op art. 24 van de wet van 15 juni 1935,

Gelet op het advies van de heer advocaat-generaal Matthijs, aan de voet van het rekest neergepend en ter openbare terechtzitting van 5 januari 1961 behouden,

Ontvangt het beroep, verklaart het echter ongegrond en bevestigt de aangevochten beslissing;

Verlaat de kosten aan de appellant.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

11de kamer. — 24 juni 1960.

Voorzitter : M. Grenez.

Rechters : M.M. Verhaeren en Couturier.

Advokaten : Mrs. Van den Broeck en Smits.

Pacht. — Bouwgrond. — Toepasselijkheid van artikel 1778, par. 2 B.W.

De bij artikel 1778, par. 2, B.W., vermelde vergoedingen steunen op het principe, dat niemand zich ten nadele van anderen mag verrijken, wat het geval zou zijn indien, nadat de pachter het goed heeft verlaten, de exploitatie door een nieuwe pachter of door de eigenaar wordt voortgezet. Dit is niet het geval wanneer na het vertrek van de pachter de grond als bouwgrond wordt aangewend.

De duur van het gebruik vermag de bestemming van het goed (aangeduid als bouwgrond in het pachtkontraat) niet te veranderen.

Wanneer de gehuurde grond bouwgrond is, kan het recht van de eigenaar om aan de pacht, mits inachtneming van een opzeggingstermijn van drie maanden een einde te stellen, niet afhankelijk gemaakt worden van de betaling van enige vergoeding. Geen vergoeding kan worden geëist van hem, die alleen maar gebruik maakt van zijn recht.

Vanderschrieck t/ N.V. Groothuis.

Gezien... de bestreden vonnissen op tegenspraak gegeven door de heer Vrederechter van het Kanton Anderlecht op 19 maart 1959;

.....

Overwegende dat de oorspronkelijke eis uitgaande van geïntimeerde ertoe strekte te horen zeggen voor recht dat beroeper verschillende percelen grond toebehorende aan geïntimeerde zonder recht of titel bezet, hem dienvolgens te horen veroordelen gezegde gronden te ontruimen binnen de 48 uren van het te vellen vonnis;

Overwegende dat beroeper bij tegeneis de betaling had gevorderd van vergoedingen voor meststoffen, navetten en winstderving tot beloop van 157.744 frank;

Overwegende dat beroeper zich gegriefd achtte doordat de eerste rechter de tegeneis heeft afgewezen; dat de gegrondheid van de hoofdeis niet meer betwist doch blijft beweren dat hij recht heeft op de verschillende vergoedingen, voorzien bij artikel 1778 van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende dat beroeper zich steunt op de omstandigheid dat luidens artikel 4 van de oorspronkelijke pachtovereenkomst tussen hem en de C.O.O. van Brussel van wie beroepene (Groothuis) nadien de gronden heeft gekocht hij, ingeval van verkoop aanspraak mocht maken op de vergoedingen voorzien door artikel 1778 § 2 B.W. te weten : stro, mest, navetten enz.;

Overwegende dat beroepene met recht opwerpt dat die vergoedingen ingegeven zijn door het principe dat niemand zich ten nadele van anderen mag verrijken wat het geval zou zijn indien, nadat de pachter het goed had verlaten, de uitbating zou worden voortgezet door een nieuwe pachter of door de eigenaar;

dat zulks uitgesloten is, wanneer, zoals in casu na het vertrek van de pachter de grond werd aangewend als bouwgrond (De Page, Complément IV, n° 813);

Overwegende dat tevergeefs dus, beroeper voormeld art. 4 van de pachtovereenkomst, inroept dat hem niet meer rechten kan toekennen dat hij er in de

wet put; dat bedoelde pachtovereenkomst handelde over 134 percelen waaronder sommige landgronden en andere bouwgronden uitmaakten; dat de verwijzing naar artikel 1778 § 2 van het B.W. blijkbaar alleen de eerste soort gronden aanbelangt;

Overwegende dat het evenmin van belang is dat beroeper gedurende talrijke jaren de hem verhuurde percelen zou bewerkt hebben; dat de duur van het gebruik de bestemming van het goed niet vermogt te wijzigen; dat deze percelen altijd als bouwgrond werden aangeduid namelijk in de pacht, bestemming die overigens thans door beroeper niet ernstig meer wordt betwist;

Overwegende dat beroepene tenslotte geen vergoeding verschuldigd is wegens winstderving; dat de wet de duur van de opzegging op drie maanden heeft vastgesteld wanneer de gehuurde grond bouwgrond is; dat dit recht niet kan afhankelijk gemaakt worden van de betaling van enige vergoeding; dat overigens geen vergoeding kan worden geëist van diegene die alleen maar gebruik van zijn recht maakt;

Overwegende dat uit deze beschouwingen blijkt dat het beroep ongegrond is en dat de vonnissen a quo dienen bevestigd te worden;

Gelet op de artikelen 4, 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935;

Om deze redenen :

.....
Verklaart de beroepen ontvankelijk naar de vorm en ten gronde, uitspraak doende, verklaart de beroepen ongegrond.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE GENT

3e kamer. — 25 mei 1961.

Voorzitter : M. A. Taevernier.

Rechters : M.M. A. Pauwelyn en R. Wijckaert.

Referendaris : M. Van Hauwermeiren.

Advokaten : Mrs. De Cordier, Speyer
en Vande Kerckhove.

Kredietverzekering. — Laattijdige aangifte. — Bewijs der schade door de verzekeringsmaatschappij.

In geval van laattijdige aangifte van een schadegeval moet het verval van het recht op vergoeding slechts uitgesproken worden indien de verzekerde werkelijk een fout heeft begaan en indien de verzekeringsmaatschappij bewijst dat de laattijdigheid haar werkelijke schade berokkend heeft.

Braem t/ Jacobs en N.V. Centrale Kredietverzekering.

Overwegende dat de vordering strekt tot het veroordelen van de verweerders, solidairlijk of gezamenlijk of afzonderlijk, aan de eiser te betalen de sommen van 11.990 F + 12.262,50 F + 8.774,50 F = 33027 frank meer de interesten vanaf de data der staking der betaling, zijnde in de zaak Colle de 1e december 1956, in de zaak Corman de 1 juli 1957 en in de zaak Kimpe de 1 maart 1957, minstens vanaf de datum van aangifte van het sinister meer de gerechtelijke interesten en de kosten ;

Feiten :

Overwegende dat de eiser Braem in 1956 de volgende leningen toegestaan heeft :

1. aan Colle Marcel, 11.375 F, terug te betalen met maandelijkse stortingen van 545 F.; dat de eiser hierop nog steeds 22 stortingen moet ontvangen, welke alle vervallen zijn, totale som die verschuldigd blijft 11.900 F; 2. aan Corman, 17.063 F; maandelijkse stortingen 817,50 F., vervallen, samen nog verschuldigd 12.262,50 F; 3. aan De Kimpe, een in de dagvaarding niet bepaalde som, afkortingen van 381,50 F. samen nog verschuldigd 8.774,50 F.

Overwegende dat al deze leningen tot stand zijn gekomen door bemiddeling van eerste gedaagde die handelde onder de benaming « Belgische Hypotheekcentrale » ;

Overwegende dat, bij contracten van respectievelijk 6.9.1956, 4.9.1956 en 10.1.1957, de tweede verweerster elk dezer leningen tegen niet-terugbetaling verzekerde;

Overwegende dat de eiser voorhoudt dat al die leningen en ook nog andere gedaan werden door tussenkomst van dhr Jacobs; dat deze laatste al de afkortingen van de ontlener ontving en centraliseerde, zodat hij, Braem, niet eens kon weten of een der ontlener in gebreke was de stortingen te doen; dat Jacobs de verplichting op zich genomen heeft een gebeurlijke « sinister » t.t.tz. wanbetaling, binnen het door de contracten van verzekering voorziene termijn, aan de verzekeraarster Centrale Kredietverzekering aan te geven; dat volgens de eiser die verplichting spruit uit een schrijven van Jacobs op 8 septemebr 1956 aan de verzoeker Braem gericht en waarin vermeld staat; « Wanneer een uwer ontlener niet tijdig zou betalen, zal ik onmiddellijk de kredietverzekeringsmaatschappij verwittigen, en u afschrift zenden van mijn brief aan de maatschappij ».

Overwegende dat de heer Jacobs zou verklaard hebben dat hij de « sinister » wél aan de kredietverzekeringsmaatschappij zou medegedeeld hebben; dat deze maatschappij echter aanvoert dat Jacobs deze aangiften niet binnen de drie maanden zou gedaan hebben zoals vereist in de algemene voorwaarden der polis, zodat zij de uitbetaling van deze « sinisters » weigert;

Overwegende dat het daarom is dat de eiser de heer Jacobs en de N.V. Centrale Kredietverzekering dagvaardt in betaling van deze sinisters, ten overstaan van deze vennootschap op basis van een verzekeringsovereenkomst, ten overstaan van de heer Jacobs op basis van vergoeding der schade door eiser geleden tengevolge van de wan-uitvoering van de verplichting van de sinisters tijdig aan te geven;

Verweermiddel van de C.K.V. :

Overwegende dat de verzekeringsmaatschappij tegenwerpt dat zij geen verzekeringscontract aangegaan heeft met de eisers, doch wel met Jacobs; dat het een « algemeen » contract geldt, dat geïndividualiseerd wordt telkens dat de heer Jacobs (alias Belgische Hypotheekcentrale) een financement toestaat;

— dat anderzijds de heer Jacobs verwaarloosd heeft de sinisters tijdig aan te geven; maar overwegende dat in de bijzondere voorwaarden van de algemene verzekeringspolis (afschrift stuk I van het bundel van eiser) duidelijk vermeld staat: Begunstigde: « Belgische Hypotheekcentrale en al zijn geldschietiers » zodat de geldschietiers wél de polis mag inroepen en mocht rekenen op een gebeurlijke tussenkomst en vergoeding van de maatschappij; des te meer dat bij

iedere lening of financement de polis «geïndividualiseerd» wordt, en dat alsdan de namen van de lener en de ontleners aan de maatschappij medegedeeld worden, zodat deze bezwaarlijk kan beweren dat zij «de eiser niet kent» — zie ook artikel 1 van de «speciale voorwaarden»: «om door de huidige polis gedekt te zijn moet ieders schuldvordering vooraf aan de maatschappij ter aanvaarding voorgesteld worden...» geen der partijen heeft ooit betwist dat die formaliteiten vervuld werden;

Verweermiddel van de heer Jacobs :

a) Overwegende dat deze verweerder beweert dat de vordering niet ontvankelijk zou zijn omdat er in de dagvaarding gesproken wordt van drie verschillende schuldenaars ;

Overwegende echter dat de drie delen van de vordering spruiten uit een zelfde oorzaak ; dat bovendien deze zaken samen moeten behandeld worden ; dat de vorderingen ondeelbaar zijn en verknocht ; dat wanneer vorderingen verknocht zijn, deze in één dagvaarding mogen ingeleid worden ; dat deze verknochtheid wél voorhanden is, vermits er gevaar bestaat dat er strijdige vonnissen in gelijkaardige zaken zouden tussenkomen ;

b) Overwegende dat de verweerder Jacobs nog beweert dat hij slechts een «bemiddelaar» zou geweest zijn, en dus geen andere verantwoordelijkheid zou moeten dragen ;

Overwegende dat de heer Jacobs weliswaar als bemiddelaar opgetreden is bij het afsluiten van de leningen en het overdragen der terugbetalingen en geleende gelden ; dat hij echter wel een bepaalde verbintenis op zich nam ; deze van tijdig de «sinisters» aan te geven ; dat de bewoordingen van de brief van 8.9.1956 geen twijfel over laten ; dat de heer Jacobs zelfs op 8.9.1956 aan de eiser verzekerde dat alles in orde was en «dat hij gerust mocht zijn» ;

Overwegende dat de eiser niet anders kon doen dan zich op eerste verweerder Jacobs te betrouwen, gezien het systeem der terugbetalingen door tussenkomen van Jacobs ;

Overwegende dat het bedrag der geleden schade hetzij

in de zaak Calle	11.990,— F.
in de zaak Corman	12.262,50 F.
in de zaak De Kimpe	8.774,50 F.

niet betwist wordt : 33.027,00 F.

Overwegende dat het niet nodig was de ontbinding van een verbintenis te vragen ; dat de verweerder Jacobs zich verbonden heeft aangifte te doen en dat de tijd verstreken is ; dat hij zijn verbintenis niet nageleefd heeft en ze in de toekomst ook niet meer zal kunnen naleven ;

dat er op basis van artikel 1142 schadevergoeding mag geëist worden ;

Overwegende dat het niet nakomen van een verbintenis een sommatie niet vereist wanneer datgene waartoe de schuldenaar zich verplicht had, niet kan gedaan worden dan binnen een zekere tijd, die hij heeft laten voorbijgaan ;

Overwegende dat blijkbaar de brieven van 24.4.58, 19.6.1959, 22.6.1959 en 7.11.1958 door eiser geschreven werden op een ogenblik dat hij vertrouwen stelde in de voorstelling der feiten door de heer Jacobs gedaan ; dat op die data de aangifte der sinisters reeds lang had moeten gedaan geweest zijn ;

Overwegende dat uit wat voorgaat blijkt dat de heer Braem persoonlijk geen fout heeft begaan en dat heer Jacobs tegenover hem zou verantwoordelijk zijn moest deze heer Braem tengevolge van de sinisters schade lijden ; dat zulks echter niet het geval is vermits de Rechtbank zoals verder gezegd van oordeel is dat de verzekeringsmaatschappij niet ontbonden is van haar verplichtingen tengevolge van de laattijdige aangifte ;

Overwegende dat er dient onderzocht of een door de verweerder Jacobs ingeroepen rechtspraak in de huidige zaak haar toepassing kan vinden, te weten dat de verzekeringsmaatschappij de bewijslast heeft van de schadelijke gevolgen ener laattijdige aangifte (zie arrest v.h. Hof van Beroep van Brussel 21.6.1960 - Rechtb. Weekblad 1960 - 61 kol. 1681 en volg. nr. van 30 april 1961 - arrest dat echter het laattijdig overmaken van een citatie in strafzaken betreft) ;

Overwegende dat er vooral dient vermeld dat de verzekeringsmaatschappij niet onwetend was van de rol door de heer Jacobs in al deze geldleningen gespeeld, van de opdracht die hij moest vervullen en van het feit dat hij in het bezit was van dossiers en bescheiden ;

dat het aan de verzekerde Braem onmogelijk was alle verplichtingen van artikel 7 der voorwaarden te vervullen, vermits deze heer namelijk binnen de acht dagen niet de tekortkomingen van de schuldenaars vernam ; dat het dus vaststaat dat de verzekerde zich in de materiële onmogelijkheid bevond de verklaring te doen van deze tekortkomingen, en dat de vennootschap aanvaard had dat de heer Jacobs voor die aangiften moest zorgen (zie Hof van Verbreking 14.5.1936 - Jur. Liège, 1937 I) ;

Overwegende dat er ook dient opgemerkt dat de polis vermeldt «het schadegeval zal alsdan zonder uitstel aan de maatschappij overgemaakt worden» ; dat de betekenis van die bewoordingen «zonder uitstel» in ieder bijzonder geval dient onderzocht ; dat, wanneer de verzekeraar zich over de laattijdigheid van die aangifte beklaagt, het hem behoort te bewijzen én dat hij laattijdig in kennis werd gesteld van het sinister, én dat deze (laattijdigheid) lees : laattijdigheid hem schade heeft berokkend ; Brussel Rechtb. v. 1e Aanleg - 22.2.1941 - Bull. Ass. 1941, 340) ; dat er dus in zake moeilijk kan uitgemaakt worden of die laattijdigheid werkelijk bestaat, des te min dat de briefwisseling aantoonde dat er over de kwestieuze schadegevallen sedert geruime tijd geredetwist werd ;

Overwegende dat, moest er zelfs niet aangenomen worden dat de verzekerde zich in de bovenvermelde onmogelijkheid bevond, er dan nog zou moeten onderzocht worden of zijn gebeurlijke nalatigheid werkelijk schade heeft veroorzaakt aan de verzekeringsmaatschappij ;

Overwegende dat de Rechtspraak verdeeld is nopens die kwestie ; dat talrijke beslissingen het verval der rechten van de verzekerde toepassen omdat men van mening is dat de wil der partijen de wet uitmaakt en dat er niets mag veranderd worden aan de voorwaarden in de polissen bedongen ; (H.R. Aalst 9.12.1924 - Jur. Comm. Fl. 1926 - 133 - B. Rechtb. Brussel 29.4.1939 - Bull. Ass. 1939 - 660 en nota's Brussel 6.7.1944 - Bull. Ass. 1944, 448, H.R. Brussel 10.7.1943 - Bull. Ass. 1943 - 869) ;

Overwegende echter dat de rechtschrijvers en sommige rechtbanken terecht oplossingen hebben gezocht die beter met de billijkheid overeenstemmen (Brussel 30.10.1929 R.C.A.R. 1930 nr 556) ; dat deze laatste be-

slissingen meer schijnen overeen te stemmen met de algemene strekkingen van de rechtsbegrippen te weten dat op ieder gebied de toegekende vergoeding moet overeenkomen met de werkelijk geleden schade, liever dan met de enge toepassing van overdreven strafbepalingen of bedingen van verval (zie L. Fredericq - Traité - tome III bl 359 : «... On comprend que certains jugements aient cherché une solution plus conforme à l'intention réelle des parties. Il paraît plus logique d'interpréter la classe de déchéance suivant la règle ordinaire de responsabilité : les parties n'ont voulu voir prononcer la perte des droits que si l'assuré est en faute pour ne pas avoir prévenu dans le délai prévu (in zake was het voor de verzekerde onmogelijk, zoals hierboven gezegd) et qu'en outre ce retard soit préjudiciable à l'assureur» (zie ook p. analog. Luik 18.11.1911 - Pas. 1912 III 122 - nota J. Van Doorse-laere, sub. Antwerpen 23.6.1933 R.C. A.R. 1935 nr. 1882 - Van Eeckhout nr. 123 B Brussel 12.7.1937 - A.G.A.R. nr. 2897 - H.R. Luik 4.3.1938 - Jur. Liège 1938 - 190) ;

Overwegende dat in zake er noch bewezen is noch zelfs beweerd of aangehaald (zie besluiten) dat de verzekeringsmaatschappij enige schade heeft ondergaan, b.v.b. dat de schuldenaars ondertussen (t.t.z. sedert het schadegeval) onvermogen zouden geworden zijn ;

Overwegende dat de omstandigheden echter het toekennen van moratoire interesten niet wettigen en dat men niet weet wanneer de sinisters werkelijk ter kennis van de verweerster werden gebracht ;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Alle meerdere en tegenstrijdige besluiten verwerpende ;

Veroordeelt de tweede verweerster, N.V. Centrale Kredietverzekering, tot het betalen aan de eiser van de sommen van 11.990 F. + 12.262,50 F. + 8.774,50 F. = Drie en dertigduizend en zeven en twintig frank meer de gerechtelijke interesten ;

Verwijst verweerster tot de kosten van het geding, voorlopig begroot op zevenhonderd veertig frank, registratie- en expeditierechten niet inbegrepen ;

Stelt de heer Jacobs buiten de zaak zonder kosten ;

Verwerpt het overige van de eis als ongegrond ;

Verklaart dit vonnis uitvoerbaar bij voorraad spijs elk verhaal en zonder borg.

BOEKBESPREKING

American Enterprise in the European Common Market.

A legal profile. Uitgegeven onder de leiding van Eric Stein en onder de auspiciën van de University of Michigan Law School, 1960, 2 vol. (510 en 732 bladzijden).

Het werk dat onder de leiding van Professor Stein thans van de pers komt heeft essentieel een praktisch doel : de Amerikaanse jurist een leidraad te verschaffen voor het geval dat hij geraadpleegd wordt door zakenlieden die handel drijven of wensen te drijven met de landen van het Klein Europa.

Niet dat de rechtsbeoefenaar in dit boek werkelijk alles zal vinden wat over de Gemeenschappelijke Markt te zeggen valt. Professor Stein aarzelt dan ook niet zijn lezers daarvoor te waarschuwen. Om een rechtspro-

bleem, dat met de Gemeenschappelijke Markt verband houdt, op correcte wijze op te lossen, zal de Amerikaanse jurist, zoals voorheen aangewezen blijven op de tussenkomst van een correspondent hier ter plaatse.

Doch het zal diezelfde Amerikaanse advocaat of juridische adviseur in staat stellen tot een duidelijker en juist inzicht te komen van de oplossing die aan het probleem kan gegeven worden.

Dit zeer overzichtelijk en uitstekend gepresenteerd werk bevat veel meer dan een oppervlakkig schema van de juridische structuur van de Euromarkt. In de twee volumes waaruit het werk bestaat worden achtereenvolgens behandeld : de Amerikaanse jurist tegenover de Europese integratie ; De nieuwe instellingen ; De oprichting van de Douane-Unie (met als appendix : de Europese Vrijhandelszone) ; De reglementering van de wisselcontrole in Frankrijk ; Nijverheidseigendom ; Arbeidswetgeving en Sociale zekerheid ; Een overzicht van de nieuwe wettelijke verweermiddelen van de ondernemingen ; De inrichting van de handel ; De betekenis van de verdragen in verband met de oprichting van vennootschappen ; Bescherming van de mededinging ; Taxatie ; De associatie met de overzeese landen en gebieden.

Deze zeer zorgvuldig uitgewerkte studies werden geschreven door :

A.F. Conard, professor aan de Universiteit van Michigan ; Peter Hay, Instructor of law aan de Universiteit van Michigan ; F.C. Jeantet, advocaat bij het Hof van Beroep, docent aan de Universiteit te Parijs ; Otto Kahn-Freund, professor aan de London School of Economics and Political Science ; S.P. Ladas, Attorney te New-York ; Thomas L. Nicholson, Attorney te Chicago ; Marc Quin, Directeur bij de O.E.S.O. ; S.A. Riesenfeld, professor aan de Universiteit van Californië ; Eric Stein, professor aan de Universiteit van Michigan ; J. van Hoorn, jr. Tax consulent en directeur van het Internationaal Bureau voor Fiscale Documentatie te Amsterdam ; L. Hart Wright, professor aan de Universiteit van Michigan.

Deze zelf reeds gespecialiseerde juristen die door Professor Stein met alle zorg voor deze taak werden uitgekozen hebben dan nog op hun beurt beroep gedaan op de best geplaatste ambtenaren van de Europese instellingen en op de meest eminente juristen in de verschillende landen van de Gemeenschap, om hen te helpen bij het verzamelen van een massa gegevens wier kwaliteit geenszins door hun hoeveelheid wordt geschaad.

Professor Stein laat dan ook niet na aan al die medewerkers daarvoor zijn erkentelijkheid te betuigen.

Zoals reeds werd gezegd heeft het werk een essentieel praktisch doel, daarom worden bepaalde onderwerpen die voor de Amerikaanse jurist van groter belang zijn, zoals de inrichting van de handel en vooral de taxatie, zeer grondig bestudeerd terwijl bijvoorbeeld de landbouwpolitiek of het transportprobleem niet worden behandeld.

Dit werk dat ons op een zeer bevattelijke wijze de juridische structuur en de werking van de Gemeenschappelijke Markt leert kennen, heeft echter niet enkel een praktisch doel, doch het beoogt eveneens een waardevol instrument te worden in de handen van hen die zich in de Verenigde Staten willen toeleggen op de studie van het buitenlands recht en op de rechtsvergelijking.

In de voornaamste hoofdstukken worden immers de onderscheiden nationale wetgevingen naast elkaar geplaatst en ontleed.

Zo wordt de Belgische wetgeving over de maatschappelijke zekerheid uiteengezet in hoofdstuk VI (Arbeidswetgeving en Sociale Zekerheid) en wordt er een samenvatting gegeven van onze fiskale wetgeving in hoofdstuk XI (Taxatie). Ook wordt in de rubriek die gewijd is aan de « Mededinging » de « Belgische wet van 27 mei 1960 tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie » behandeld.

Het werk ligt aldus volkomen in de lijn van de studie van het internationale recht en de rechtsvergelijking aan de Law School van de Universiteit van Michigan, alwaar Professor Stein en verscheidene van zijn medewerkers doceren. De auteurs hopen tenslotte nog door dit werk de Amerikaanse « civilisten » meer en meer te winnen voor de studie van het handelsrecht, de « commercialisten » aan te zetten tot de vergelijking van de Amerikaanse handelsinstellingen met die van de Europese landen en de « constitutionalisten » te brengen tot de bestudering van dat nieuwe soort federalisme en die supranationale organisatie zoals de Gemeenschappelijke Markt er een is.

Professor Stein en zijn medewerkers mogen hartelijk gelukgewenst voor dit uitstekend werk dat ook onze practici van nut kan zijn niet alleen voor een betere kennis van de Europese instellingen, maar tevens om de geest te kennen waarin de Amerikaanse jurist de Gemeenschappelijke Markt ziet.

V. Wieme.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

De Prijskamp Herman de Jongh zal doorgaan op 9 en 15 juni e.k., telkens te 20 uur, in het Rubenshof, Groenplaats 9, eerste verdieping.

Op vrijdag 9 juni komen volgende confraters aan het woord: Mr. William Lambrechts: « De grondwet en de vrijheid »; Mr. Henri De Munck: « De evolutie der Kinderwetgeving » en Mr. Raoul De Ryck: « De aansprakelijkheid van eigenaars van atoomschepen ».

Op donderdag 15 juni zal het woord gevoerd worden door Mr. Christian Jacqumain, Mr. Daniel Meinertzhagen en Mr. Frederik Erdman.

De Vlaamse Conferentie der Balie van Gent bezoekt de Deltawerken.

Zaterdag, 27 mei 1961.

Het was precies tien over zeven — in de morgen! — toen de autocar met de Vlaamse Conferentie op de Korenmarkt startte, met bestemming Rotterdam. En al zag de lucht wat grauw, en viel een lichte motregen, toch was eenieder vol hoop voor de bezichtiging van de Deltawerken.

Met wijsd gebaar schetste Voorzitter Mr. A. D'Hooge de gigantische onderneming van onze Noorderburen, wat ons verlangen om met eigen ogen dit titanenwerk te bezichtigen nog deed stijgen.

Het was ook niet onvoorbereid dat de Vlaamse Conferentie deze tocht had ondernomen. Prospecties waren geschied. Confrater Mr. Van Impe had zelfs een paar dagen alle dossiers terzijde gelegd om zich in kaarten, plannen en artikelen betreffende de Deltawerken te verdiepen teneinde met vrucht aan de boottocht deel te nemen.

In de haven van Rotterdam lag de « Sigfried » al op ons te wachten. Heel vlug werd vastgesteld dat we hier in een bont gezelschap waren verzeild geraakt. Het wemelde aan boord van lieftallige donkerkleurige dames. Als eerste toenaderingspoging vond Mr. Demeester er niets beter op dan kiekjes van hen te nemen. Later op de dag kwam het wel tot nauwer contact met die zwarte schone.

De gids aan de micro wees ons « in beide landstalen » de bezienswaardigheden van de haven: dokken, rafinaderijen, de Karel Doorman, enz. Inmiddels bracht Mr. K. Moors ons enkele schepstermen bij voor gebeduurlijke specialisatie in het zeevaartrecht. De haven uit gevaren, werd het te fris aan dek en vluchtte elkeen naar het scheepssalon om van achter het glas de werken te kunnen observeren.

En dan maar varen; steeds maar water en water en nog eens water... Hellevoetsluis,... Haringvliet... heen en terug!

Gelukkig was na de lunch de zon van de partij die alle hens aan dek lokte en de dames toeliet te zonnebaden. De ijverigsten van het gezelschap bleven nog steeds naar de afsluitingswerken uitzien met de kaart in de handen, doch de meesten hadden zich onder de zwarte ambassadrissen gemengd en voerden geanimeerde gesprekken.

Liefhebbers van Hollandse sigaren en likeuren trokken zich bescheiden in het scheepssalon terug.

De zon was reeds ondergegaan toen we terug aan wal stapten, helemaal voldaan van de lucht en het water, maar met een hongerige maag. Wie op het idee kwam een Chinese restaurant aan te doen is moeilijk te zeggen. Het viel in ieder geval best mee. Prof. Mr. Delva gaf hier een staaltje ten beste van zijn culinaire kennis. Met of zonder stokjes, elkeen liet zich de vreemde spijzen smaken al werd de dorst er nog door opgewekt.

Het was middernacht toen de bus ons op de Korenmarkt terugbracht, en pleitbezorger Mevrouw De Ryck met melodieuze stem, doch niet zonder een tikje melancholie het lied inzette: « Ik hou van Holland »...

G.B.

TAALKUNDIGE KRONIEK

MARGINALIA

(R.W. 18 september 1960)

1. « ... doordat deze motivering door dubbelzinnigheid is aangetast ... »

De rechtstaal is doorgaans niet spaarzaam met woorden, dit is een van haar grote tekortkomingen. Kon men hier niet evengoed schrijven « ... doordat deze motivering dubbelzinnig is ... » ?

2. « ... de ontstentenis van het verkeerteken nr. 2 niet voor gevolg had aanlegger M... te ontslaan het regelmatig naar de vorm teken nr. I-a op de door hem bereden weg in acht te nemen »;

— Het woord « ontstentenis » laten wij meestal voorafgaan door « bij ». Zo deze constructie niet past, schrijven wij een ander woord, « afwezigheid », « ontbreken » b.v.;

— De volgende zinnen zijn zuiver Frans. (n'avait pour effet de...) Het Nederlands dat directer is en minder omslachtig zou schrijven: « aanlegger M... er niet van ontsloeg... »

— « Het regelmatig naar de vorm teken » ... is een onmogelijke constructie. Men heeft bedoeld « Het naar de vorm regelmatig teken ... »;

3. «... verwarring en aarzeling welke op dergelijke kruispunten van wegen heerste...»

Dit is ook woordovertoolligheid; in een tekst die uitsluitend over deze stof handelt, zal men aan geen andere kruispunten denken.

4. «... de weggebruiker welke het teken I-a ontmoet... moet en kan zich niet afvragen, of de andere weg die hij zal kruisen, al dan niet het teken 2 draagt;» — voor personen is het altijd «die» als betrekkelijk voornaamwoord, «welke» voor zaken (ook «die»). — in «moet en kan» zit ook iets overtoolligs. Als hij niet «kan», dan heeft het geen zin te spreken van «niet moeten» want iets dat men niet «kan», kan men toch ook niet «moeten». Dus «kan» ware voldoende, maar nogal categoriek; zou «moet» niet beter zijn in dit geval?

— ook «andere» is overbodig want men kan zijn eigen weg toch niet berijden en tegelijk kruisen! Of bedoelt men dat hij al een eerste weg gekruist heeft? — Hetzelfde voor «al dan niet». Als men zich iets afvraagt, denkt men steeds aan de twee mogelijkheden, anders moet men zich niets afvragen. (Zelfs als de weggebruiker zich werkelijk de vraag stelde met «al dan niet», zou dat zuiver theoretisch zijn, daar hij weet dat dan het antwoord «ja» is.)

— «draagt» komt voorzeker uit het Frans. Normaal zou zijn te zeggen «staat».

Aldus gezuiverd zou dit fragment dan worden: «De weggebruiker die het teken I-a ontmoet... kan (moet) zich niet afvragen of op de weg die hij zal kruisen het teken 2 staat».

5. «dat tal van gemeentebesturen weinig aandacht aan het K.B. of in ieder geval weinig ijver hebben getoond, ...»

— «aandacht enz.» gaat niet samen met het werkwoord «betoond»; na K.B. ontbreekt de vorm «geschonken».

6. «dan wanneer de «uitzichten» waarvan in de artikelen ... van het B.W. sprake is, enkel bestaan in...»

Er wordt iets gezegd of gedaan dat in strijd is met iets anders dat men in aanmerking had moeten nemen. In dergelijke gevallen schrijft men niet «dan wanneer» maar wel «terwijl». Dit is de enige mogelijkheid in onze moderne taal.

Wil men de tegenstelling nog beter laten uitkomen (wat in rechtstaal soms gewenst is), dan laat men na «terwijl» een tegenstellend woordje volgen zoals «echter» of «nochtans» edg.

7. Overwegende dat het twijfelachtig is dat een geluidssignaal door de treinvoerder gegeven, door de chauffeur van de vrachtwagen tijdig zou gehoord geweest zijn, daar het lawaai veroorzaakt door het draaien van zijn motor en het gerammel van zijn koetswerk dat ledige melkkruiken vervoerde, elk ander geluid misschien zouden overstemd hebben;»

Dit is weer een voorbeeld van rechterlijke wijsheid.

Eerst hebben wij het gebruik van de lijdende vorm. Deze vorm wordt slechts geschreven als dit nodig is; in de rechtstaal maakt men er te pas en te onpas gebruik van, waarschijnlijk onder invloed van het Frans.

«Een geluidssignaal van de treinvoerder» zou al volstaan; wil men nog uitdrukkelijker zijn, dan kan men zeggen «een geluidssignaal dat de treinvoerder gaf...» «Chauffeur» mag ook gerust geconstrueerd worden als onderwerp van «horen».

— Dan kunnen wij de vraag stellen waarom er niet

staat «het lawaai van de motor». In deze uitdrukking is vervat dat het lawaai werd «veroorzaakt» en, dat dit door het «draaien» kwam zal niemand dan betwijfelen daar een stilstaande motor geen geluid maakt...

— Verder is daar het «gerammel van koetswerk dat ledige melkkruiken vervoerde...»

Wat rammelde er? Het koetswerk? En doordat het ledige melkkruiken vervoerde? Of waren het de ledige melkkruiken die rammelden en niet het koetswerk? Waarschijnlijk heeft men het laatste bedoeld.

Dus had men duidelijker kunnen zijn en zeggen «(het gerammel) van zijn lading ledige melkkannen...»

Het zijn ook melkkannen en geen «kruiken» die deze melkvoerder bijhad.

Als we met dit alles rekening houden, kunnen wij dit fragment als volgt schrijven:

«Overwegende dat het twijfelachtig is dat de chauffeur het geluidssignaal van de treinvoerder tijdig zou gehoord hebben, daar het lawaai van zijn motor en van zijn ledige melkkannen, alle andere geluid misschien overstemd had.»

«Gerammel» dat ook «lawaai» is, werd in deze versie weggelaten daar ledige melkkannen slechts door te «rammelen» lawaai maken.

«Zou(den) overstemd hebben» werd «overstemd had» daar wij in het Nederlands de aanvoegende wijs vervangen door een o.v.t. (b.v.: «Ik zou hem aangeklaagd hebben als hij dat gedaan had»)

8. «... en zich aan beide kanten vergewist heeft of er geen trein in aankomst was.»

— Men vergewist zich van iets, d.i. men tracht zekerheid over iets te bekomen. Wilde de chauffeur zeker weten dat er geen trein aankwam, dan moet er staan «zich... ervan vergewist heeft dat er geen trein aankwam». Ging hij slechts kijken of er een trein aankwam zonder bijbedoeling, uit voorzichtigheid of met de bedoeling nog algauw over te steken, dan zou het zijn «uitgekeken heeft of er (g)een trein aankwam...».

Het «vergewissen» houdt in dat de man er eerst zekerheid over wilde dat er geen trein aankwam.

— «in aankomst» is een typisch voorbeeld van contaminatie, zoals wij ze veel bij de minder ontwikkelde volksmens vinden (voorbijpaseren, optelefoneren, enz.)

Hier werden de uitdrukkingen «op komst» en «in aantocht» door elkaar gehaspeld.

9. «ten schade van de veiligheid van het treinverkeer»;»

— «ten schade» is ook zo'n contaminatie van «ten koste» een «tot schade».

«Ten» schade heeft daarbij grammatikaal geen zin.

10. Overwegende dat appellant terecht aanvoert dat het gedeelte van de bestreden beslissing waarbij als deskundige wordt aangesteld een van de drie handelsrechters die het vonnis uitspraken, van aard is, de rechten van de verdediging te krenken.

— «wordt aangesteld» moet eigenlijk na «uitspraken» komen, of na «handelsrechters». Als men nu weer niet de lijdende vorm gebruikte kon het als volgt gaan: «gedeelte van de beslissing dat als deskundige een van de drie handelsrechters aanstelt die...»

— «uitspraken» is een o.v.t. Deze vorm wordt geschreven als de handeling in het verleden wordt bedoeld, dus meestal met een tijdsbepaling («gisteren te tien uur, verscheen X voor de recht-bank»). Als men het resultaat van die verleden

handeling op het oog heeft, dan gebruikt men vanzelfsprekend een voltooide tijd. (cfr. het verschil tussen: « de rechters die het vonnis *uitspraken*, waren nog jong... », « ik *stiel* de rechter aan die het vonnis *heeft uitgesproken* » en « ik *stelde* de rechter aan die het vonnis *had uitgesproken*... »)

— « van aard (om) te ... » wordt streng afgekeurd als gallicisme (vert. van « de nature à ... »)

Als men van de « aard » niet afkan mag het zijn « van aard was (is) dat zij... krenkt(e) ».

In de meeste gevallen kan het ook wel soberder als volgt: « ... de rechten van de verdediging kan krenken... »

Dit alles geeft dus: « Overwegende dat appellant terecht aanvoert dat het gedeelte van de beslissing, dat als deskundige één van de drie handelsrechters aanstelt die het vonnis hebben uitgesproken, de rechten van de verdediging kan krenken ».

11. « ... dat het ter zake niet gaat om de wraking van een *expert* wegens mogelijke partijdigheid van de aangestelde *deskundige*... »

Tenzij men hier spreekt over twee deskundigen, is dit een andere voorbeeld van woordovertoolligheid, deze « flatulentia linguae » waaraan de taal van het (ge)recht lijdend is. Het gebruik van «-expert » en « deskundige » versterkt nog de indruk dat er twee personen bedoeld worden.

12. « des te meer dat... »

Deze uitdrukking, die nog smaakt naar het Franse « d'autant plus que », is fout. In het Nederlands schrijft men « *te meer daar...* »

13. « wijzende bij verstek tegen geïntimeerden, *bij gebrek*, aan verschijnen... »

— « gebrek » in de betekenis van niet voorhanden zijn, ontbreken, wordt alleen met een substantief gebruikt;

Deze gesubstantiveerde infinitief past er niet bij zoals dat in het Frans misschien wel mag.

Als men toch extra wilde zeggen dat men bij verstek veroordeelde daar de veroordeelde niet verscheen, dan had men kunnen schrijven « ... tegen geïntimeerden, die niet verschijnen ».

14. « ... als deskundige, gelast met de... opdracht, wordt aangesteld de heer... »

Velen schijnen geen onderscheid te kennen tussen « gelasten » en « belasten ».

Gelasten is bevelen (Fr. ordonner)

Belasten is iets opleggen (Fr. charger);

Voorbeeld: « Ik gelast hem te verschijnen »

« Ik belast hem met het toezicht... »

15. « ... voor de gevallen *in dewelke* het Jugendamt moet *gevat worden van de voogdij* »

— er wordt veel voorkeur betoond voor woorden als dewelke, dezelfde enz... om hun « achtbaar » uitzicht en omdat zij de zinnen goed verlengen. Wij kiezen korte, kernachtige en directe uitdrukkingen boven dit barokke taalkleed der waardigheid. Dus « ... gevallen waarin... » i.p.v. « in dewelke ».

— « *gevat worden* ». In het Frans bestaat « saisir de » en daarom is in het Nederlands « vatten van » ontstaan, een bastaardkind van taalonkunde en letterlijke vertaalkunst.

Wij hebben in het Nederlands daarvoor « aanhangig maken (bij) », « onderwerpen aan ». In het geval dat wij hier voorhebben zou het kunnen zijn « belasten met... »

16. « ... dat verweerder dan *ook gehouden* moet worden om *ten gronde* zijn verdediging voor te dragen... »

« ... en beveelt aan verweerder *om ten gronde* te pleiten... »

Men « is gehouden tot iets » maar men kan iemand niet « houden om » iets te doen.

Wat heeft men bedoeld? Moet hij ertoe aangezet, verplicht, erom verzocht worden? Of moet hij vastgehouden worden (zoals het er letterlijk staat) om ten gronde te pleiten (daar hij anders de lucht in gaat)?

Men heeft toch met verweerder moeilijkheden want men moet hem nog extra bevelen ten gronde te pleiten. Misschien maakte de brave man aanstalten om op een stoel te gaan staan.

* * *

Vlaams of Nederlands?

In gerechtelijke teksten, en zelfs in het staatsblad, vindt men nog dikwijls het woord « Vlaams » voor de taal van teksten die niet in het Frans zijn.

Dit is waarschijnlijk onder invloed van Frans-Belgische schrijvers die het steeds hebben over « le texte flamand », « la traduction flamande » in plaats van « néerlandais(e) ».

Het wordt tijd dat men dit in Vlaanderen niet meer blijft naäpen en de beschaafde taal van het Vlaams landsgedeelte Nederlands gaat noemen.

Men spreekt toch over de Franse zijde van het staatsblad niet als over de Waalse tekst en het Frans is voor de Walen, evenmin als Nederlands voor de Vlamingen, een vreemde taal. Waals en Vlaams zijn verzamelnamen voor een reeks dialecten waarin slechts excentrieken denken aan kulturele arbeid te kunnen doen.

Niet langer dan een paar weken geleden zei een, anderszins verstandig, Luikenaar: « Anvers, c'est une belle ville; dommage qu'on y parle flamand ».

Was deze boutade bedoeld om de Vlaamse gesprekspartner op stang te jagen of was zij ingegeven door kennis van zaken?

In ieder geval hebben wij tegen dergelijke pijnlijke uitspraken niets in te brengen zolang wij zo weinig besef hebben van onze omgangstaal dat wij ze officieel « Vlaams » blijven noemen en de bezoekende landgenoot van onder de taalgrens die zich wel van de tweede landstaal wil bedienen, in onze streken te woord te staan in een variatie van dialecten.

Ook hier kan de rechtswereld een gunstige invloed hebben.

J. Leliard.

MEDEDELINGEN

Herdenking van de oprichting der Orde van Advokaten.

De balies van het land hebben beslist op vrijdag, 23 juni, de 150e verjaardag te herdenken van de oprichting van de Orde van Advocaten van België.

Een plechtige zitting is voorzien te 14.30 uur in de wandelzaal van het Gerechtsgebouw te Brussel.

Zijne Majesteit de Koning zal deze plechtigheid met zijn aanwezigheid vereren.

Alle advocaten zijn van harte uitgenodigd, maar omwille van praktische schikkingen is het nodig plaatsen te bespreken, hetzij rechtstreeks op het secretariaat van de Orde voor Advocaten te Brussel, hetzij via het secretariaat van elke balie.

Nadere bijzonderheden over deze plechtigheid zullen de volgende week in het Rechtskundig Weekblad verschijnen.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie jrg. 1961 - nr. 4 :

Wetgeving.

Rechtskundig Tijdschrift voor België jrg. 1960 - nr. 7

B. De Schutter, De Pressure Groups in de Verenigde Staten.

Algemeen Fiscaal Tijdschrift jrg. 1961 - nr. 9 :

Inkomstenbelastingen. — Taxes met inkomstenbelastingen gelijkgesteld. — Indirekte staatsbelastingen. — Buitenlandse belastingen.

Tijdschrift voor Gemeenterecht jrg. 1961 - nr. 5 :

Burgerlijke Stand. — Onderwijzend personeel. — Onderwijs. — Openbare Onderstand. — Ontvanger. — Reglement. — Riolering. — Schepen. — Secretaris. — Stedebouw. — Tuchtstraffen. — Vreemdelingenpolitie.

Politica jrg. 1961 - nr. 2 :

E. Suy, De toekomst van de internationale rechtspraak. — Vanheste G., De houding van de hedendaagse Engelse socialisten tegenover het kapitalisme. — W. Dumon, Verandering en continuïteit in rolopvatting bij de middenstand.

Nederlands Juristen jrg. 1961 - nr. 21 :

J.M. Polak, Tegemoetkoming in planschade. — O.W. Sipkes, De Nijmeegse conferentie over het nieuwe B.W. — A. Blussé Van Oud-Alblas, Engelsman kapitein op een Nederlands zeejacht. — J.J.M. Van der Ven, Herdenking Carré de Malberg.

nr. 22 :

J.M. Kan, Ministeriële verantwoordelijkheid in gevallen van decentralisatie en deconcentratie (I). — W. H. Overbeek, De verhouding tussen rechterlijke macht en bestuur in Nederlands Nieuw-Guinea. — J.M. Kan, Verplichting tot vergoeding van zg. « meerkosten » t.b.v. voogdijkinderen. — J.W. Van Der Zanden, Het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. — J. Rademaker, Leesgezel, Büchereitantieme, Lending Rights. — A.G. Bosch, Rechtshistorisch congres te Antwerpen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie jrg. 1961 - nr. 4678 :

P.W. van Doorne, Over de redactie van arbitrale clausules (II, slot). — Y.D.C. Van Duyn, Beschouwingen over de Successiewet 1956.

Nr. 4679 :

S. Gerbrandy, De contractswil en de bezitswil van tussenpersonen (I). — G. Th. Graafland, Naar aanleiding van het arrest H.R. 24 februari 1960.

Arbitrale Rechtspraak jrg. 1961 - nr. 485 :

Rechtspraak.

Sociaal economische wetgeving jrg. 1961 - nr. 4 :

W.J. van Eijkern, Het nieuwe Vestigingsbesluit Levensmiddelenbedrijven cum annexis. — M.R. Mok, Van Kolynos tot Kim - Sieverding. — W.C. van Binsbergen, Beveiliging uit defensieoverwegingen van Euratomgeheimen, en het Nederlandse strafrecht (1). — W.L. Snijders, Kartelrecht en internationale mededingingsbeporingen.

Ars Aequi, jrg. 1961 - nr. 8 :

J.E. Spruit, De rechtspositie van de speellieden in de middeleeuwen. — L. Prakke en P.C.E. Van Wijmen, Landelijk congres over het ontwerp B.W. — H.D. Van Wijk, Antwoord rechtsvraag 60. — J. Wiarda, Rechtsvraag 63.

Journal des Tribunaux jrg. 1961 - nr. 4322 :

H. Tielemans, Les Commissions de réclamation et d'appel en matière de chômage et d'assurance maladie-invalidité.

nr. 4323 :

G. Baeteman, La réforme des régimes matrimoniaux en Belgique.

Revue de Droit Pénal et de Criminologie jrg. 1961 - nr. 9 :

R. Legros, Effets internationaux des Jugements répressifs et Communautés européennes. — A. Van de Velde, De la détention préventive et de la mise en liberté provisoire en matière militaire.

Recueil Général de l'enregistrement et du notariat jrg. 1961 - nr. 20332 à 20349 :

Enregistrement. — Succession. — Taxes annuelles sur les a.s.b.l. — Expropriation forcée. — Usufruit. — Taxe de transmission. — Taxe de facture. — Taxe sur les locations de choses mobilières. — Succession. — La gestion de la trésorerie publique. — Travaux de l'Institut international des finances publiques. Année 1959.

Revue de Droit Intellectuel jrg. 1961 - nr. 1-3 :

G. Becquet, Le droit d'auteur des photographes.

Recueil Dalloz jrg. 1961 - nr. 20 :

Paul-M.-F. Durand, La nouvelle tarification des transports routiers.

nr. 21 :

R. Bourdoncle, La réforme de la censure des films cinématographiques. (Commentaire des décrets nos. 61-62 et 61-63 du 18 janvier 1961).

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"